

21. заседание

Петък, 25 януарий 1924 г.

(Открито отъ председателя д-ръ Т. Кулевъ, въ 15 ч. 5 м.)

Председателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провъри числото на присъстваващитъ г. г. народни представители.

Секретарь Т. Кожухаровъ (д. сг): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствували следнитъ народни представители: Алексиевъ Никола, Ангеловъ Йорданъ, Атанасовъ Никола, Баевъ Христо, Бояджиевъ Стефанъ, Величковъ Петко, Голевъ Димитъръ Георгиевъ, Димитровъ Тодоръ, Еминовъ Бекиръ Садкъ Мехмедъ, Ивановъ Пани, Йордановъ Сава, Кабакиевъ Христо, Каравановъ Иванъ, Каранджуловъ Иванъ, Кударовъ Янко, Къорчевъ Димо, Маджаровъ Атанасъ, Малиновъ Александъръ, Мончевъ Борисъ, Найденовъ Петко, Парасковъ Василъ, Поповъ Проданъ, Поповъ Христо, Робевъ Йосифъ, Руменовъ д-ръ Владимиръ, Стефановъ Петъръ, Стоилковъ Таско, Терзиевъ Иванъ, Тодоровъ Илия, Топаловъ Недѣлчо, Урумовъ Апостолъ, Чешмеджиевъ Григоръ, Юртовъ Георги и Яневъ Димитъръ)

Председателъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Отъ 247 души народни представители отсъствуватъ 130. Значи, имаме, споредъ правилника, нужното число присъстващи народни представители, за да може да се открие заседанието.

Обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, имамъ да ви направя нѣкои съобщения; на първо мѣсто за отпуски, които съмъ разрешилъ на нѣкои народни представители по важни домашни причини, а именно:

На г. Иванъ Каранджуловъ — 5 дни;
На г. Петко Найденовъ — 3 дни;
На г. Апостолъ Урумовъ — 4 дни;
На г. Хасанъ Бояджиевъ — 2 дена;
На г. Коста Лулчевъ — 8 дни;
На г. Недѣлчо Топаловъ — 4 дни;
На г. Проданъ Поповъ — 7 дни;
На г. Лачо Недѣлковъ — 8 дни — за времето отъ 29 декември до 5 януарий т. г.;

На г. Григоръ Чешмеджиевъ — 2 дена, за 19 и 21 декември м. г.

Народниятъ представителъ г. Христо Баевъ иска 20-дневенъ отпускъ, за да може да се яви въ Старозагорския окръженъ съдъ по углавно дѣло № 882/1923 г. Понеже той се е ползувалъ съ 5 дни отпускъ, а председателството нѣма право да разрешава отпускъ повече отъ 20 дни за една сесия, исканиятъ отпускъ ще трѣбва да се разреши отъ Народното събрание. Моля ония отъ васъ, които сж съгласни да се разреши исканиятъ отъ г. Баевъ отпускъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието разрешава.

Народниятъ представителъ г. Георги Юртовъ иска да му се разреши 15-дневенъ отпускъ по болестъ. Понеже председателството му е разрешило досега 8 дни отпускъ, то пакъ ще трѣбва Народното събрание да разреши този отпускъ. Моля ония отъ васъ, които сж съгласни да се разреши на г. Георги Юртовъ исканиятъ отпускъ, считанъ отъ 23 т. м., да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието разрешава.

Постъпило е питане до г. министра на вътрешнитъ работи отъ народния представителъ г. Николай Петрини. Това питане ще бѣде съобщенъ на г. министра и ще бѣде поставено на дневенъ редъ въ началото на идущото заседание.

Сжщо, постъпило е питане отъ г. Иванъ Симеоновъ, врачански народенъ представителъ, къмъ г. министъръ-председателя и г. министра на финанситъ. И това питане

ще бѣде съобщено на съответнитъ министри и ще се постави на дневенъ редъ въ началото на идущото заседание.

Постъпило е отъ Министерството на народното просвѣщение предложение за отмѣнение на „Решението за одобрение височайшия указъ № 144 отъ 11 септември 1920 г.“, утвърдено съ указъ № 161 отъ 28 октомври 1920 г. относно пренасянето на Софийската духовна семинария въ Рилския манастиръ.

Г. г. народни представители! Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение дебатитъ по първото четене на законопроекта за общественитъ осигуровки.

Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Мишайковъ.

Д. Мишайковъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Законопроектътъ за общественитъ осигуровки има за предметъ една отъ мѣрцитъ, които напата държава намира за умѣстно да вземе за защита на наемния трудъ въ напата страна. Защитата на наемния трудъ у насъ и изобщо, се налага, както е известно, отъ ония особени условия, при които се намиратъ представителитъ на наемния трудъ. Наемниятъ трудъ се отличава по това, че той е източникъ на единъ нефондиранъ доходъ, вследствие на което, когато престане възможността да се разходва този трудъ или да се прилага, престава и доходътъ за лицето, което разходва труда. Отъ тази важна особеностъ на наемния трудъ произтича едно твърде важно обстоятелство — именно, че представителитъ на наемния трудъ сж най-малко обезпечени въ своето съществуване въ сравнение съ всички останали стопански съсловия. Необезпечеността на наемнитъ работници е причината за тѣхната мизерия, е причина на това, че твърде често работниците не могатъ да покриятъ своитъ нужди и нуждитъ на своитъ семейства. Такова едно положение, особено въ страни, въ които наемниятъ трудъ играе една вече твърде важна роля въ производството и стопанския животъ, създава грижата, създава желанието да се търси средството, съ което да се тури край на това зло.

Г. г. народни представители! Има едно схващане, което ни казва, че при днешната стопанска система борбата срещу необезпечеността на наемнитъ работници не може да бѣде ефикасна, и че ако ние искаме да се справимъ радикално съ тоя социаленъ дефектъ, трѣбва коренно да измѣнимъ сегашния стопански строй, който почива върху стопанската свобода и частната собственост, и да го замѣнимъ съ другъ строй, който да почива върху социализацията на средствата на производството отъ страна на държавата. Авъ не съмъ отъ ония, които смѣтатъ, че това е средството, чрезъ което ние можемъ да решимъ радикално и отъ единъ пътъ този социаленъ въпросъ, а заедно съ него цѣлия социаленъ въпросъ въ всичката негова обширностъ, затова защото смѣтамъ, че комунистическата стопанска система, при днешната природа, при днешната психика на човѣка, е невъзможна и неприложима. Известно е, г. г. народни представители, че човѣкъ винаги се чувствува като индивидуално същество и поради това той е и егоистъ. Природата е наредила така, че всѣко едно отдѣлно човѣшко същество трѣбва преди всичко да мисли и да се грижи за себе си и после за другитъ. И затова основниятъ двигателъ въ деятельностита на човѣка — разбира се, това е и основниятъ двигателъ и въ неговата стопанска деятельность — е мотивътъ на частната полза на онзи, който влага своята енергия въ стопанска деятельность. Мотивътъ на частната полза не може да се прилага,

ако не съществува стопанска свобода. И когато мотивът на частната полза действа при стопанска свобода, той води неминуемо към частната собственост, затова защото реализирането на частната полза е немислимо без създаването на запаси от блага, с които да се обезпечи бъдещото съществуване на стопанския деятел. Ако ние премахнем стопанската свобода и частната собственост и въведем така наречената комунистическа система, ние ще лишим производството от действието на мотива на частната полза. Този мотив няма приложение при комунистическата стопанска система. При тази стопанска система има приложение принципът на обществената полза и обществената справедливост, отъ което следва, че тази система би била възможна само тогава, когато хората биха се изменили дотолкова, че да могат във своя живот и своята дейтелност да заместят мотива на частната полза с мотива на обществената полза и на обществената справедливост. Понеже това не може да стане по революционен начин и понеже измененията във основните черти на човешката психика става бавно, въ течение на много поколения, въ течение на много хилядолетия, въвеждането на комунистическата стопанска система, като ще унищожи действието или възможността за приложението на мотива за частната полза, ще унищожи и самото стопанство, ще унищожи и самия стопански прогрес. Едно друго препятствие за правилното развитие на стопанския живот при комунистическата стопанска система, което произхожда така също от конфликта между тази система и мотива на частната полза — това е приравняването на възнагражденията, които се плащат на различните представители на труда. Приравняването на възнагражденията винаги има това свойство, че убива квалификацията трудът. Приравняването на възнагражденията убива труда на ония, които стоят начело на обществото, които ръководят обществото и въ частност народното стопанство. При едно приравняване възнаграждението на представителите на квалификацията труд с възнаграждението на ония на обикновения труд, губи се всякакъв мотив от страна на хората да се подготвяват, за да могат да вършат квалифицирана работа, затова защото не се оставя свободно действието на мотива на частната полза. При днешната стопанска система мотивът, който кара известни хора да се предават на дългогодишно изучаване на известна професия, за да могат да вършат с по-голям успех тази професия впоследствие, се дължи на надеждата, че този дългогодишен труд ще бъде заплатен въ бъдеще, при едно свободно съревнование на силите, по-добре. Най-сетне, г. г. народни представители, при една комунистическа стопанска система се поставят непреодолими пречки на стопанския прогрес, заради това защото се затруднява извънредно много процесът на народните спестявания, който днес се извършва главно чрез натрупване на средства, на капитали въ ръцете на отделни лица. Тия капитали, които се натрупват въ ръцете на отделни лица, дотолкова, докогато не служат за задоволяване на нерационални нужди, на луксозна консомация, сж фактически средствата за производството, понеже се използват не само от лицата, които сж тѣхни собственици, но и от пѣлото общество. При една комунистическа стопанска система няма да може да има натрупване на печалби, доходите ще бъдат равномерно разпредѣлени и въпросът за спестяването, сир. за отдѣлянето на една част от труда на нацията сж целъ да се произведат не предмети консомативни, но средства за производство, ще бъде единъ държавен въпрос, който ще трѣбва да се решава, като се изхожда от организацията на една комунистическа държава, от самите представители на труда. Правилното разрешение на тоя въпрос въ една комунистическа държава, предполага високо обществено съзнание. Такова съзнание въ днешния човѣкъ липсва и затова ние имаме всичките основания да твърдим, че въ една комунистическа държава, въ която биха останали да живѣят сжити хора с буржоазните си души, както се бѣше изразил Ленинъ, спестяването на капитали, на средства за производството за осигуряване на бъдещия стопански прогрес ще става много по-малко, отколкото става при днешната индивидуалистическа стопанска система.

Г. г. народни представители! Има опасност, че при ограничаване на свободната конкуренция ще се спре и развитието на човешките нужди. При днешните условия на стопанския живот не нуждите вървят преди производството, а производството върви преди нуждите. Създаването на нови блага и нови форми на блага, които пък

от своя страна създават нови нужди, става благодарение на свободната конкуренция, благодарение на това, че отделните стопански деятели, стремейки се да осигурят за своите предприятия най-голям добивъ, мечат се да предварят, да налучкат онова, което би било нужно за обществото и за неговата консомация и, изпреваряйки се единъ други, създават нови блага, които пък от своя страна създават нови нужди. При едно ограничение на свободната конкуренция това бързо развитие на производството, това бързо качествено подобрене на производството и бързо развитие на нуждите ще срѣщне голѣми затруднения.

Г-да! Едно време по тия въпроси ние говорѣхме повече теоретически, защото никѣде не бѣха направени опити, които да ни покажат тия принципи, приложени на дѣло, какви резултати ще дадат: дали ония, които очакват представителите на комунистическата доктрина, или други нѣкакѣ. Днесъ, обаче, ние сме въ благоприятното положение да можем да видимъ какви сж резултатите, които настѣпват вследствие на практическото приложение на комунистическата доктрина. Позволете ми да ви цитирамъ само нѣколко числа, взети отъ болшевишки източникъ, които нагледно ще ви покажатъ какво е стопанското положение на Русия въ тоя моментъ, сравнено съ нейното положение преди войната. На тия сравнения обикновено се прави едно възражение, че причината за огромната разлика въ стопанските условия въ Русия отъ преди войната и сега се крие въ войната, която Русия води отъ 1914 до 1917 г. и въ гражданските войни, които следъ това имаха мѣсто въ Русия. Безспорно е, г. г. народни представители, че войната допринесе твърде много за разрушението на стопанския живот не само въ Русия, а въ всички страни, които участваха въ нея; безспорно е така също, че и гражданските войни, които настѣпиха въ Русия, имаха своето значение за разрушението на стопанския организъмъ на Русия. Обаче който умѣе да вниква въ цифрите, ще разбере, че тия причини сж по-маловажни по отношение на разстройството на стопанския живот въ Русия въ сравнение съ основните причини на това разстройство, а именно опитътъ да се замѣни индивидуалистическия стопански строй въ Русия съ комунистически по онзи начинъ, по който това извършиха Ленинъ и неговите приятели.

Г. г. народни представители! Презъ 1922 г. обработваната земя въ Русия е съставлявала само 57—58% отъ обработваната земя презъ 1913 г. При това, трѣбва да се забележи, че презъ 1921 г. обработваната земя въ Русия е била 60 милиона десетини, а презъ 1922 г. — 50 милиона, отъ което следва, че прогресътъ на разложението на земледѣлието въ Русия продължава.

За да се види разстройството на транспорта въ Русия, трѣбва да се обърне внимание на цифрите, които ни показватъ срѣдния брой на ежедневен товаренъ вагонъ. Тоя брой е билъ презъ 1913 г. 30 506, а въ началото на 1923 г. — 11 834 — три пѣти по-малко. Срѣдниятъ вносъ на Русия презъ периода 1909—1913 г. е възлизалъ на 1 140 000 000 златни рубли, а износътъ — на 1 501 000 000. Презъ 1921 г. вносътъ на Русия е възлизалъ на 249 милиона рубли, а износътъ — само на 21 милионъ. Презъ 1922 г., за първифъ десетъ месеца, вносътъ на Русия възлиза на 260 милиона рубли, а износътъ — на 65 800 000. Народниятъ доходъ на Русия презъ 1913 г. на глава отъ населението е възлизалъ на 101 рубли и 35 копейки, а презъ 1921 г., споредъ числата, които ни даватъ самите болшевици, възлиза на 38 рубли и 60 копейки.

Най-сетне, срѣдната месечна надница на единъ работникъ, изчислена срѣдно за 20 губернии въ Русия, презъ 1922 г. възлиза на 10 рубли и 70 копейки, а презъ 1913 г. тая срѣдна надница е възлизала на 22 златни рубли. Сравнението на тия числа ни показва, че днесъ въ Русия положението на най-благоприятелствуваната класа, наемните работници, заради интересите на които се направи социалната революция въ Русия, е два пѣти по-лошо, отколкото бѣше преди войната.

При тия факти, взети всички отъ болшевишки източникъ и които не трѣпятъ никакви възражения, очевидно е, че за насъ въпросътъ дали е приложима комунистическата стопанска система при днешните условия трѣбва да бъде единъ въпросъ окончателно разрешенъ и изясненъ. Тоя въпросъ сега е окончателно разрешенъ за всѣки добросъвестенъ и наблюдателенъ общественикъ. И затова не трѣбва да се въздържаеме отъ една критика, отъ едно порицание, което можемъ да отправимъ къмъ ония, които върѣйки всичко, което стана, продължаватъ още да сочатъ

на маситѣ възможността да се постигне чрез превратъ, какъвто стана въ Русия, едно коренно подобрене въ условията, въ които живѣятъ широкитѣ маси. Такова едно поведение ние трѣбва да окачествимъ като една вулгарна демагогия и като едно престѣпление спрѣмо интереситѣ на обществото. Особено е голѣмо подобно едно престѣпление у насъ, където условията не благоприятствуватъ развитието на стопанството по ония пътища, по които то се е развило въ страни, въ които се зародиха, под влиянието на голѣмата индустриализация, идеитѣ на комунизма. Тоя методъ, г. г. народни представители, не е онова средство, което ще ни доведе до разрешението на социалнитѣ въпроси; други сѫ пътищата, по които трѣбва да се върви. Ние трѣбва да останемъ при днешната стопанска система, и понеже тая стопанска система има свои основни дефекти, трѣбва да се мѣчимъ да ги коригираме. Тия дефекти трѣбва да бъдатъ коригирани по еволюционенъ пѣтъ. И главниятъ дефектъ, който подлежи на коригиране, той е, че вследствие на свободата на конкуренцията, вследствие на свободата на стопанската дейностъ, ония, които иматъ повече, въ икономическата борба за съществуване сѫ винаги по-силни отъ ония, които иматъ по-малко или които нѣматъ никакъ. И затова, ако ние желаемъ обществото да се развива нормално и толкова хармонично, колкото това е възможно, държавата трѣбва да се притича винаги на помощъ на икономически слабитѣ, за да не бъдатъ засѣгнати тѣхнитѣ интереси отъ икономически силнитѣ. За да има стопански прогресъ, трѣбва да има не само стопанска свобода, но трѣбва да има и една психическа хармония, известно удовлетворение и задоволство и у представителитѣ на маломушитѣ и безимушитѣ класи, които също така действуватъ подъ влиянието на принципа на частната полза, както и представителитѣ на капитала. И затова е дългъ на държавата да предприема редъ мѣрки, съ които реално, ефикасно да защити интереситѣ на маломушитѣ и безимушитѣ.

Законопроектътъ, който ни представя г. министърътъ на търговията, е една отъ мѣрцитѣ за защита интереситѣ на малометнитѣ и на безимотнитѣ. Азъ нѣма да говоря сега подробно върху тоя законопроектъ, като смѣтамъ да направя това въ комисията; ще направя само нѣколко общи бележки.

Единъ отъ ораторитѣ, които говориха преди мене, засега въпроса за дезорганизацията, която е настѣпила въ срѣдата на българското работничество, вследствие на партизаното, на политическото разцепление, което съществува въ него. За съжаление, трѣбва действително да се констатира, че такова едно разцепление, което не е въ интереса на работнишката класа, съществува. И вследствие на това, нашето работничество нѣма възможности, като една професия, да намира пътищата, за да защити своитѣ интереси, било когато тия интереси сѫ въ съгласие съ интереситѣ на други нѣкои класи и съсловия, било когато работнишката класа желае да привлече вниманието на държавата върху своитѣ болки, върху своитѣ нужди.

И затова азъ бихъ лансиралъ една идея, която бихъ молилъ и г. министърътъ на търговията да обсъди по-нататъкъ. При това положение, нѣма да бъде зле, ако въ нашата страна се създадатъ така нареченитѣ камари на труда, въ които работничеството да има своитѣ професионални застапници. Чрезъ тия трудови камари, нашето работничество ще може да представява своитѣ искания и да защитава своитѣ интереси. Не съмъ азъ първиятъ, който ще спомена при тия разисквания, че успѣхътъ на общественитѣ осигуровки у насъ ще зависи въ твърде голѣма степенъ отъ статистиката на труда. Мене ми е известно, че въ това отношение се тури едно начало: организацията на статистиката на труда може да се смѣта вече за създадена. Не ми е известно само какви сѫ резултатитѣ, получени досега отъ нея. Азъ бихъ апелиралъ къмъ г. министра на търговията да вземе всичитѣ мѣрки, за да може тая статистика на труда колкото е възможно по-скоро да се постави на ония широки начала, които сѫ нужни, за да може да се изгради следъ това правилно и систематично цѣлата сграда на нашето социално законодателство. Безъ една добре организирана и широко поставена статистика на труда не е мислимо да се направятъ нито една крачка напредъ въ социалното законодателство. А ние трѣбва да вървимъ по пѣтя на социалното законодателство, безъ да се спираме, защото само по тоя пѣтъ ще можемъ да запазимъ интереситѣ на дѣлото общество,

само по тоя пѣтъ ще можемъ да гарантираме на нашата страна нормално социално развитие. (Ражкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Ангелъ Станковъ.

А. Станковъ (д. ст): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ се качвамъ на трибуната, за да поздравя правителството въ лицето на г. министра на труда за добрия законопроектъ, който ни е сложенъ за разглеждане, който може да има много дефекти, но който е навремененъ. И понеже е мѣсто и време да се даде всеѣкому това, което заслужава, нека кажа веднага, че трѣбва енергично да порицаемъ всички огъзи, които сѫ станали причина презъ 1921/22 г., щото този законопроектъ, отъ такова важно социално значение, да бъде проваленъ. Съ това е извършена, споредъ моето схващане, една голѣма грѣшка, едно голѣмо престѣпление, бихъ казалъ, спрѣмо интереситѣ на наемния трудъ, защото както справедливо ни каза тукъ г. Мошановъ, ако този законопроектъ бѣше прокаранъ преди двѣ години; ние щѣхме да имаме сега единъ доста чувствителенъ фондъ за подпомагане на наемния трудъ. Правителството заслужава тази похвала още и затова, защото то ни поднася този законопроектъ въ едно време, когато голѣма частъ отъ работничеството е разочаровано въ своитѣ политически схващания, тогава когато, г. г. народни представители, синдикално движение почти не съществува, тогава когато ние не сме чули ясно изразени исканията на работницитѣ въ днешно време и, следователно, тогава когато то може и да не го внеся. Обаче, правителството като направи това, то извършва единъ дългъ къмъ народа и изпълнява едно свое обещание.

Азъ се надѣвамъ, че този законопроектъ нѣма да бъде последния. Въ платформата на Демократическия сговоръ, основана на програмата на Радикалната партия, съ която правителството излѣзе предъ избирателитѣ по случай законодателнитѣ избори, сѫ предвидени почти всички законоположения въ областта на социалното законодателство, които ще бъдатъ прокарани, и затова азъ смѣтамъ, че правителството трѣбва да продължи своята дейностъ въ това отношение, и азъ не се съмнявамъ, че това ще стане. Въ програмата, съ която правителството на г. Цанковъ се яви въ законодателнитѣ избори, съ която ние си служиме предъ избирателитѣ, сѫ предвидени още редъ социални мѣрки, които трѣбва да бъдатъ прокарани за защита на работническитѣ интереси. Тамъ има единъ отдѣлъ „Трудъ и капиталъ“, въ който сѫ изброени всички социални мѣрноприятия, които правителството се е ангажирало да прокара. На рѣде съ тая програма на правителството ние ходихме между избирателитѣ и искахме тѣхния гласъ, и правителството доби болшинството, което ние сега тукъ представляваме.

Г. г. народни представители! Ние живѣемъ въ епохата на капитализма. Както ни каза г. професоръ Мишайковъ, всеѣка стопанска система, всеѣка стопанска епоха създава известна психика ясно опредѣлена за индивида. Въ епохата на капитализма психиката е индивидуалистична, тя е егоистична, но това не значи, че ние трѣбва да се опълчимъ, както ви доказа г. професоръ Мишайковъ, срещу самата система, защото събѣтътъ не е още намѣрилъ една по-добра стопанска система, която да дава по-голѣмо производство при други по-леки условия отъ тѣзи, при които човѣчеството сега живѣе. Съ самия фактъ, че ние живѣемъ въ епохата на капитализма, политиката на съвременната държава се очертава. Това значи, че ние не трѣбва да гонимъ капитала, но че трѣбва да го контролираме, че държавата трѣбва да направи отъ него единъ активенъ деятелъ на стопанския прогресъ и на прогреса въобще. Като се излезе отъ тази точка, модерната държава има една грижа: отъ една страна да даде едно направление такова, каквото тя разбира — а то при днешното стопанско развитие не може да бъде друго, освенъ демократично — и отъ друга страна да проявява въ предприятията, дето тя действуватъ като самостоятелна стопанка, тежкониюта на модерното време.

Г. г. народни представители! Понеже живѣемъ въ епохата на капитализма, то много естествено е, че магнатитѣ, носителитѣ на капитала се издигнаха до най-високото ниво на социалната стѣба. Но ние ще трѣбва да си зададемъ въпроса: направиха ли тѣ доброволно всичко, което трѣбваше да направятъ за тѣзи, които създаватъ богатата на този свѣтъ; направиха ли тѣ всичко, каквото

е потребно за работниците, за хората на наемния труд? Всъщност от вас ще си отговорим на този въпрос: ясно е, че всичко не е направено; ясно е, че много малко е направено. Като прокламираме от тази трибуна, че капиталът трябва да бъде защитен до известни мърки, едновременно с това ние казваме, че трябва да се вземат също така законодателни мърки, с които да бъдат защитени интересите на тѣзи, които употребяват своята жизнена енергия, своите две ръце в производството на блага на тоя свят.

Г. г. народни представители! Социалната криза бушува в цялния свят. Войните потрошиха много стопански блага, всичките резерви в това отношение бѣха изчерпани. Това — малко. Понеже войната се изнесе главно на плевците на работниците и селяните, душата на последните биде смутена: когато тѣ се върнаха от бойните полета, тѣ завариха в своите страни не само едно разстроено производство, не само един изхабен инвентар, не само семействата си съ по-малко членове, но тѣ завариха и една стопанска разруха, която не можеше да не подеиствува на тѣхната душа, отъ една страна, и, отъ друга страна, тѣ видѣха и виждат, че наредъ съ всичките тѣзи злини, които донесе войната, се изправи едно друго съсловие — на капиталистите, които станаха богати, благодарение на войната, на мизерията, която прекараха широките народни маси. Всичко това не можеше и не може да не дразни душата на населението. По този начинъ обединителниятъ нишки между обществото, между съсловията, между класите се разслабиха. И ето защо социалната криза, заедно съ стопанската, днесъ е много голѣма.

Г. г. народни представители! Целта на законопроекта, който ни се предлага, е именно тази: да се даде едно облекчение на наемитѣ работници. Очевидно е, че такъвъ единъ законопроектъ не може, освенъ да бъде посрещнатъ съ радостъ и нека отдадемъ всичката честъ на правителството, което ни сезира съ него, следъ приемането на нѣколко други законопроекта: наредъ съ закрилата на работничеството, ние сме изправени предъ законопроекта за повдигането на земеделското стопанство и предъ редъ други такива мѣроприятия отъ първостепенна важностъ.

Каква е целта на законопроекта, който ни се предлага? На първо мѣсто, както е казано въ самитѣ му мотиви, целта е да се подобри и да се разшири действащиятъ сега законъ за осигуряване на работниците въ случай на злополука и болестъ. Това е едно належаше мѣроприятие, което трябва да се приеме, защото положението, които въ това отношение сѣ легнали въ законопроекта, действително сѣ едно подобрене.

Независимо отъ това, въ законопроекта се внасятъ други три обществени осигуровки, които досега не сѣ съществували въ нашето социално законодателство, колкото малко и разпръснато да е то — осигуровка за майчинство, за инвалидностъ и за старостъ.

Г. г. народни представители! Да закрилимъ майчинството — законопроекта определѣ какъо трябва да се разбира подъ майчинство, че то е единъ периодъ отъ 12 седмици, т. е. отъ една до шестъ седмици преди раждането и отъ една до шестъ седмици следъ раждането — очевидно е, че това е едно мѣроприятие, което трябва да пригърнемъ съ отворени обятия. Положението за осигуровката за майчинство на работничката, на наемната работничка, което се закриля отъ законопроекта, не може освенъ да ни радва. Майчинството, както е определено въ законопроекта, та това е този периодъ отъ време, който е резултатъ на нашитѣ нежности, на нашитѣ трепети, на нашата любовъ. Е добре, тази работничка, която е отдѣлена отъ семейството, която е пратена да изкарва прехраната си съ своите две ръце, тя заслужава, г. г. народни представители, нашата закрила. Съ приемането на тоя законопроектъ ние ще извършимъ едно справедливо, едно голѣмо социално дѣло.

Обществената осигуровка за инвалидностъ, т. е. осигуряването на тѣзи хора, които поради болестъ или поради изтощаване сѣ изгубили частъ отъ своята работоспособностъ, е едно положение въ законопроекта, което също така трябва да пригърнемъ съ радостъ.

И най-после имаме обществена осигуровка за старостъ. Следъ като човѣкъ е далъ своя жизненъ трудъ въ продължение на 60 години за произвеждане на стопански блага, очевидно е, че за него трябва да настѣпи едно време на почивка. Модерната държава не е отъ тѣзи, които гледатъ на старците като на хора, които нѣматъ социална стойностъ и да ги избива; напротивъ, тя иска да бъде облекченъ краятъ на живота на хората, които въ продъл-

жение на дълги години сѣ се трудили. И въ това отношение, г. г. народни представители, обществената осигуровка, която се въвежда, е едно дѣло за похвала.

Въ законопроекта, който разглеждаме, сѣ проведени известни принципи, които азъ искамъ да цитирамъ на бърза рѣка. Най-напредъ ще спомена за задължителността на застраховките. Азъ мисля, г. г. народни представители, че ние трябва да подкрепимъ законопроекта въ тази точка — задължителностъ на общественитѣ осигуровки, защото само този е най-ефикасниятъ начинъ да се добиятъ практически резултати, както нагледно ви доказа това г. Мопановъ.

Вториятъ принципъ, който е прокаранъ въ законопроекта, е тоя за така наречената презумптивна отговорностъ на работодателя въ случай на злополука. Вие знаете въ какво се състои тази презумпция — то е, че каквато и злополука да стане въ фабриката или въ работилницата на работодателя надъ известенъ работникъ, счита се, че виновенъ за тази злополука е работодателятъ, а не работникатъ. Защо? Въ това отношение съображенията на г. Величкова бѣха убедителни и категорични. Машината, тя нѣма чувство, тя не може да се приспособи къмъ работника, тѣй както той може да я гали, тѣй както той може да я чисти, тѣй както, най-сетне, той може да я обича. Тя, било по небрежностъ на работника, било по друга нѣкаква причина убива, откъсва рѣка, откъсва кракъ. Е добре, за такива случаи е предвидена така наречената презумптивна отговорностъ на работодателя, която не може да бъде оспорвана отъ него.

Третиятъ принципъ, който е прокаранъ въ законопроекта, е равното участие на работодателя, на работника и на държавата въ фонда за общественитѣ осигуровки. Азъ мисля, г. г. народни представители, че това начало трябва да бъде прокарано. Вѣрно е, тукъ се изтъква, че въ Англия, напр., всички фондове за общественитѣ осигуровки се даватъ отъ държавата. Независимо отъ фактътъ, който се изтъква отъ преждоговорившиятъ, че ние оперираме съ данни, които не сѣ точни, и следователно, трябва да бѣдемъ предпазливи, когато ангажираме държавата въ този фондъ, азъ смѣтамъ, че трябва да се приеме участието на работничеството въ тоя фондъ и отъ чисто морално съображение. Нека работникътъ разбере, че това, което той дава за фонда, той го дава за себе си, той го дава за другаря си. Нека, по тоя начинъ да създадемъ една психика у него — не само че той има правото на контролъ, каквато му се допуска въ тѣзи обществени осигуровки, но че трябва и да жертвува, макаръ и малко; най-после това участие може да не бѣде равно, то може да бѣде намалено за работника — защото се касае до образуването на единъ фондъ, който цели защитата на наемния трудъ.

Г. г. народни представители! Най-голѣмото начало, което е прокарано въ тоя законопроектъ, то е, че не се осигуряватъ само работниците, разбираемо въ тѣсната смисълъ на думата, но че се осигуряватъ всички наемни работници, независимо отъ мѣстата, където работятъ, независимо отъ тѣхния полъ, независимо отъ тѣхната народностъ. Работници и служачи, по силата на чл. 2 отъ този законопроектъ, сѣ всички наемни на работа лица, безъ разлика на полъ, възраст, народностъ, видъ на труда и начинъ на заплащане. Следователно, прокарано е голѣмото начало да се защитава наемниятъ работенъ святъ, представителитѣ на наемния трудъ. Разбира се, че това начало не изключва тази закрила да се простре и на другия видъ трудъ, който не е наеменъ. Обаче, за сега нека приемемъ законопроекта съ поправките, които се изтъкнаха тукъ отъ г. д-ръ Руменовъ и отъ другитѣ оратори и да туримъ, г. г. народни представители, основа на едно социално законодателство, което действително ще бѣде отъ голѣмо значение, както за самото производство, така също и за самитѣ работници.

Законопроектъ трябва да го приемемъ. Може-би, той нѣма да се хареса отъ начало на известни сръди, които кесии ще бѣдатъ, така да се каже, закачени, обаче, държавата трябва да си постави и една по-голѣма, една по-висша цель. Едно е безспорно, г. г. народни представители, че у насъ социалното чувство не е развито и че една отъ главнитѣ задачи на насъ, общественитѣ, на партията, на държавата е, това социално чувство да се развива отъ денъ на денъ все повече и повече. Азъ смѣтамъ, че съ приемането на този законопроектъ ние ще допринесемъ въ това отношение твърде много. Безспорно е, че целта на модерната държава е да даде максимумъ

блага на цялото свое население. Но какъ може да стане това при днешното общество, раздѣлено на класи, и при противоречията между капитала и наемния трудъ? Г. професоръ Данаиловъ ни каза, че това може да стане по единъ еволюционенъ начинъ, като капиталътъ прави известни отстъпки, като работникътъ придобива отъ день на день известни права и съ време той да може да се издигне — това ще бъде аслъ задачата на държавната политика — на социалната стълба до положението на работодателя. Това ще бъде идеалътъ. Дотогава обаче, държавата трѣбва да сложи своята мощна ръка надъ тѣзи, които не искатъ да разбератъ, че едно общество не може да съществува, ако единъ не живѣе за всички и ако всички не живѣятъ за единъ. Ние тукъ чуваме случаи, единични макаръ, на непокорство на наши работодатели, които не са искали да се подчиняватъ на закона за 8-часовия работенъ день. Ние не можемъ освенъ да поздравимъ енергичната дейностъ на г. министра на труда въ това отношение. Този законъ отъ голѣмо социално значение трѣбва да бъде наложенъ; той или е законъ, който е предизвиканъ отъ нуждитъ на страната, или пъкъ, ако не трѣбва да съществува, трѣбва да се премахне. Единъ социаленъ законъ, какъвто е и този, за да бъде ефикасенъ, г. г. народни представители, трѣбва да бъде приложенъ. Азъ съмъ увѣренъ, че ние ще направимъ всичко, щото този законъ да бъде приложенъ. Азъ зная, че ще има заинтересовани и че най-много е заинтересовано работническото, което ще поведе най-големата борба, за да се приложи законътъ. Това обаче не е достатъчно. Социалното чувство, за което говоримъ, трѣбва да го проповѣдваме навсякъде, защото едно е безспорно, че социаленъ миръ и социално сътрудничество не може да има, ако обществото е рѣзко раздѣлено на две класи: на хора, които иматъ, и на хора, които гинатъ въ мизерия. Трѣбва въ модерната държава да се разбере, че хората, които иматъ, трѣбва да правятъ отстъпки, трѣбва да носятъ по-големия товаръ, защото и когато жертвуватъ своитѣ капитали, тѣ още не жертвуватъ своитѣ две рѣдце, както ги жертвуватъ работниците. А въ производството е нуженъ толкова капиталътъ, колкото и самиятъ трудъ, който се дава отъ работническото.

Прочее, азъ заключавамъ, че ние трѣбва да гласуваме по принципъ законопроекта съ радостъ. Азъ смѣтамъ, че ние, народнитѣ представители отъ това Народно събрание, вършимъ едно голѣмо, бихъ казалъ, едно велико социално дѣло съ този законъ. Ние, г. г. народни представители, съ този законъ трѣбва да агитираме предъ нашитѣ избиратели и да имъ кажемъ, че тогава, когато въ Народното събрание имаше представители на работническото, когато имаше представители на земеделското население, тогава Народното събрание отказа да гласува единъ законъ отъ такава съществена важностъ, и трѣбваше да дойде настоящето Народно събрание, за да изболчи тѣзи хора въ невежество, въ незнание, въ престъпностъ социална — ако тая дума може да се употреби — и да тури началото на едно социално законодателство, което, обаче, трѣбва да бъде завършено.

Г. г. народни представители! Въ законопроекта не се говори за осигуровки въ случай на безработица и за осигуровки въ случай на смъртъ, обаче, предвидено е въ програмата на правителството за това да има специални закони. Следователно, това, което можемъ днеска да направимъ, понеже говоримъ за социално законодателство, то е да помолимъ правителството да побърза съ внасянето и на онѣзи законопроекти, които оставатъ, и по тоя начинъ да имаме единъ цикълъ на социално законодателство, което ще прави честъ на настоящата Камара. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Минчо Дилиановъ.

М. Дилиановъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Предъ насъ е законъ проектътъ за общественитѣ осигуровки. Земеделската парламентарна група е особено доволна, дето г. министърътъ на търговията и труда въ мотивитѣ е подчерталъ, какво този законъ проектъ е внесенъ отъ бившето правителство въ Народното събрание и разгледавъ своевременно. Около този въпросъ тукъ, въ Народното събрание, предложениитѣ сж поискали да намѣрятъ мотивъ, за да обвиняйтъ бившето земеделско правителство въ демагогия, като сж казали какво тогавашниятъ министъръ на търговията Райко Даскаловъ е оттеглилъ законопроекта тъкмо тогава, когато е трѣбвало да

мине и да стане законъ. Ще се спра накратко да отхвърля както това обвинение, така и другитѣ обвинения отправени къмъ бившето земеделско правителство, по внасянето на този законъ проектъ отъ него.

Г. г. народни представители! Бившето земеделско правителство, което получи едно тежко наследство отъ войната, искаше да ликвидира съ всичкитѣ социални недъзи, съ всички рани, които първата и втората войни бѣха отворили въ нашия животъ. За тази целъ то своевременно се занима съ всички болни въпроси на нашия стопански животъ и внесе своевременно нужнитѣ законъ проекти. Тукъ азъ не мога да не призная, че тѣзи законъ проекти въ известни свои мѣста бѣха недостатъчно разработени; но вие ще се съгласите, че въ едно такво кратко и бурно време, какъто бѣше времето следъ войната, когато толкова много въпроси чакаха своето разрешение, не можеше изеднажъ да се дойде до законъ проекти, които да бъдатъ всестранно обмислени и да могатъ набързо да бъдатъ гласувани. Ето кое налагаше на бившето земеделско правителство и на неговата парламентарна група да бъдатъ внимателни, да бъдатъ осторожни къмъ законъ проектитѣ, които се внасяха тукъ, за да не става нужда тѣзи законъ проекти, станали вече закони, още при първото тѣхно прилагане да бъдатъ подлагани на измѣняване. Но, г. г. народни представители, за мене е по-важно да изтъкна и да отхвърля обвинението, което обикновено се отправя къмъ насъ представителитѣ на българското село, представителитѣ на земеделското съсловие, какво ние презъ време на нашето управление, както и сега, сме насочвали нашето внимание изключително върху селското съсловие, върху земеделското население. Този законъ проектъ на сегашното правителство, който бѣше внесенъ отъ земеделското правителство, е едно ярко опровержение на туй обвинение, което обикновено ни отправяте отъ тази трибуна, защото той ясно доказва, че ние преди да се загрижимъ за българското село и земеделското население, сме обърнали сериозенъ погледъ върху работническото въ градоветѣ, което изнемогваше и двойно повече изнемогва сега подъ бича на мизерията и сжлпотията.

Г. Чернооковъ (с. д): Вие искахте тогава само да подиграете комуниститѣ.

М. Дилиановъ (з): Г. г. народни представители! Като второ едно доказателство, че ние сме искали да се справяме съ недъжитѣ останали отъ войната служатъ и другитѣ законъ проекти, които сж внесени и които сж, тъй да се каже, една нераздѣлна частъ отъ голѣмия законъ проектъ за социалнитѣ осигуровки. Такъвъ е законъ проектътъ за пострадалиитѣ отъ войната, внесенъ отъ тогавашния министъръ на войната г. Коста Томовъ, който въ мотивитѣ на този законъ проектъ казва: (Чете) „Войнитѣ тежко и прѣко засѣгнаха повече отъ 300 хиляди души български граждани. Това сж: инвалидитѣ около 40 хиляди, вдовицитѣ около 80 хиляди, сирацитѣ около 160 хиляди и родителитѣ около 20 хиляди. Въ сжщностъ, това сж много повече хора, на които войната донесе неволи и немощи“. Чрезъ този законъ проектъ министъръ Томовъ искаше да разреши единъ отъ голѣмитѣ въпроси, който ни остави войната: да се намѣрятъ начини и средства, за да се гарантира съществуването на пострадалиитѣ отъ войната, за да не ходятъ немилосърдци, както ги виждаме и до день днешенъ. Паралелно съ този законъ проектъ тогавашниятъ министъръ Турлаковъ ни внесе законъ проектъ за създаване изключителни привилегии на инвалидитѣ отъ войната. Когато Райко Даскаловъ внесе законъ проекта за общественитѣ осигуровки, който мина на първо четене, ние се изказахме надълго и широко по този законъ проектъ. Моята целъ въ този моментъ не е да се спирамъ надълго и нашироко върху мотивитѣ на настоящия законъ проектъ, които не се различаватъ отъ мотивитѣ на тогавашния, не е да се спирамъ надълго и нашироко върху детайлната разработка на настоящия законъ проектъ, който въ нищо почти не се различава съществено отъ тогавашния. Ако разгърнете доклада на парламентарната комисия отъ наше време по този законъ проектъ, тамъ ще видите, че е казано: (Чете) „Г. г. народни представители! Парламентарната комисия по Министерството на търговия, промишлеността и труда въ заседанията си на 8, 14, 21, 22 и 24 декемврий 1922 г., като разгледа законъ проекта за общественитѣ осигуровки, направи по него нужнитѣ поправки и ви моли да го приемете въ тая му форма“. И когато законъ проектътъ бѣше сложенъ тукъ за приемане на първо четене, ония, които тогава сж били народни представители, помнятъ онова остро прере-

кание, което направиха комунистите на министър Райко Даскалов, когато взе думата по законопроекта. И той, за да имъ докаже, че тѣ отиватъ не срещу единъ законопроектъ на земеделското правителство, а срещу единъ законопроектъ на работническитѣ маси, които тѣ представяватъ, той оттегли законопроекта, за да се произведе референдумъ; за да се произнесе работническото по този законопроектъ.

С. Мошановъ (д. сг.): Значи инатъ.

М. Дилияновъ (з): Референдумътъ е налице и той действително доказа на комуниститѣ, че работническото е за този законопроектъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Вие не знаехте ли това нѣщо?

Другъ отъ сговориститѣ: Защо не го внесохте?

М. Дилияновъ (з): Защо не го внесохме? Ако сте си сторили трудъ да прочетете въ архивата на Народното събрание този докладъ, ще видите, че тамъ стои написано: „Ст. София, 2 мартъ 1923 г.“ Законопроектътъ е внесенъ наново въ Камарата, за да стане законъ. Ако Камарата не бѣше рзтурена, щѣше да мине и съжаленията въ туй отношение щѣха да бждатъ напразни.

С. Мошановъ (д. сг.): Щѣше! Фактътъ, че две години се забвнѣ, обаче остава фактъ.

М. Дилияновъ (з): Но, г. г. народни представители, лично азъ имахъ и другъ единъ мотивъ, за да искамъ съ този законопроектъ да не се бърза така много.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Да го оставимъ за другата сесия.

М. Дилияновъ (з): Съ моето мнение тогава бѣха съгласни и много други народни представители отъ земеделската парламентарна група, а то не бѣше чуждо и на тогавашния министър Райко Даскаловъ.

А. Станковъ (д. сг.): Затова сте го оттеглили.

М. Дилияновъ (з): Васъ ви е нѣмало тогава и не можете нищо да говорите по тоя въпросъ.

С. Мошановъ (д. сг.): Малцина оставихте да влѣземъ въ тогавашната Камара съ вашия тероръ.

М. Дилияновъ (з): Въпросътъ за общественитѣ осигуровки бѣше въ връзка съ голѣмия въпросъ за социалнитѣ застраховки и наложи се на тогавашното правителство чрезъ министра на финанситѣ да назначи една комисия, която да проучи, както този законопроектъ, така въобще и въпроса за застрахователното дѣло и да изработи единъ общъ проектъ за социалнитѣ осигуровки. Тази комисия бѣ назначена. Въ нея влизаха видни финансиста, видни познавачи по застрахователното дѣло, като д-ръ Александъръ Ивановъ и др. Тази комисия се занима съ този въпросъ надълго и широко. Протоколитѣ сж при управителя на Земеделската банка. Тази комисия се разпадна на подкомисии, които пожелаха да изслупатъ мнението по тѣзи въпроси и на компетентни професори отъ Университета. Лично на мене се възложи да бжда въ една отъ подкомиситѣ, където бѣха поканени г. г. професоръ Мишайковъ и професоръ Александъръ Цанковъ, сегашниятъ министър-президентъ, за да си дадатъ компетентното мнение по този въпросъ, за да може съ тѣхната услуга да се изработи единъ общъ законопроектъ за социалнитѣ осигуровки. Г. Мишайковъ е тукъ, той може да ви каже, че действително азъ говорихъ съ него по този въпросъ, но понеже въ него моментъ г. Цанковъ бѣше заминналъ за Берлинъ, ако се не лъжа, на нѣкаква конференция по кооперативното дѣло, тази подкомисия не можа да се свика, за да може и тя да даде своитѣ материяли, както бѣха сторили това другитѣ подкомисии. Тия материяли и днесъ се намиратъ при управителя на Земеделската банка г. Гечевъ. Искамъ да ви кажа тукъ, че земеделското правителство сериозно обсъждаше въпроса и не разчиташе само на своитѣ собствени сили, а искаше да използва и ума на ония учени хора у насъ, които сж се занимавали съ теорията на тѣзи голѣми въпроси. Азъ мисля, че не е зле членовѣтѣ отъ комисията, когато ще разглеждатъ законо-

проекта, да проучатъ събранитѣ материяли въ Земеделската банка и заедно съ г. министра да обмислятъ дали не може частъ отъ тѣзи материяли да бждатъ използвани, за да може да се допълни този законопроектъ и да се създаде другъ, който да обеме и материята, която е сложена въ този законопроектъ. Идеята, която ние тогава поддържаме, бѣше Кооперативната банка да се преобърне въ една застрахователна банка, или по-право, както азъ настоявахъ, нейниятъ застрахователенъ отдѣлъ да се разшири, да се разрасте, като освенъ сегашнитѣ осигуровки противъ градобитнина и др., обеме изцѣло земеделскитѣ застраховки, както и да поеме контрола по застрахователното дѣло. Защото, г. г. народни представители, ако има днесъ една областъ отъ народното парично стопанство, която да не е организирана, въ която държавата да не е прѣко замѣсена, за да види, къде отиватъ спестяванията на народа, това е застрахователното дѣло. Чужди и мѣстни голѣми капитали сж се сгруппирали, за да могатъ да изсмукватъ жизненитѣ сокове на малоимотнитѣ отъ селото и града и за смѣтка на тѣзи спестявания да трупатъ грамадни печалби, когато застрахованитѣ едва могатъ да получатъ това, което сж внесли като премия презъ времето, когато сж били застраховани. Тази именно важна страна на застрахователното дѣло, незазбгнатата отъ нашитѣ закони, се подложи на едно проучване, въ което Чиговническото застрахователно дружество чрезъ свой представителъ взе живо участие. Дойде се до едни общи положения, които да легнатъ въ основата на единъ законопроектъ, който да тури единъ здравъ контролъ върху застрахователното дѣло, за да се спре спекулата съ тѣзи народни спестявания. И този въпросъ азъ мисля, че г. министърътъ не трѣбва да изпуска изъ своето внимание, защото е единъ голѣмъ въпросъ, който чака своето разрешение. Въ тази посока бившиятъ министъръ на финанситѣ Турлаковъ работи, има събрани материяли и тѣ могатъ тоже да бждатъ използвани.

Нашата парламентарна група ще бжде винаги въ поддрѣжка на ония, които работятъ въ тази посока. Отъ името на нашата парламентарна група азъ заявявамъ, че ще гласуваме за този законопроектъ по принципъ, както ще гласуваме и за приемането му на второ и трето четене. (Ръкоплѣскания отъ земеделцитѣ)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д. сг.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Доколкото забелѣзахъ, не се намѣри нито единъ противникъ на занимаващия ни законопроектъ — всички сж за него. Не зная дали това предсказва добра сдѣба на законопроекта. Защото критиката е нужна, защото е желателно да се посочи и обратната страна на медала, а такава страна винаги и при всички мѣроприятия има.

Г. д-ръ Руменовъ, макаръ отъ гледището на своята професия — медицина — ни даде да разберемъ, че преследваната съ законопроекта целъ би трѣбвало да бжде предшествувана съ друга една смежна нему целъ — съ онази на хигиената и на действителната лѣкарска помощъ, както той я описа. Обаче, не е тайна, че нашата държава, паметто общество не е подготвено, за да даде такава една помощъ, която да отговаря на днешния напредѣкъ на науката, на днешнитѣ условия за лѣкуване. Съ това не искамъ да кажа, че ние не трѣбва да се готвимъ, констатирамъ само факта, че не сме подготвени. Затова ние ще правимъ и трѣбва да правимъ усилия, за да се подготвимъ да участвуваме лѣкуването, за да можемъ тогава, по примѣра на другитѣ държави, да въведемъ застраховкитѣ тѣй, както ги предвижда законопроектътъ. И ако правилно съмъ схваналъ, въ Франция е оттегленъ подобенъ законопроектъ, понеже правителството е пресмѣтнало, поради падането на франка, че въ едно време, когато се налагатъ икономии за запазване съществуването, не е разумно да се създаватъ фондове за бждашето. Въ случая у насъ азъ съ всички ви ще поддържамъ този законопроектъ. Но, поддържайки го, бихъ желалъ да се запитамъ: като отъ всички страни се иска одобрение, е ли това одобрение само така, за лице, или е и по съзнание? Напр., преждеговорившиятъ каза, че нѣма защо тѣ дружбаничѣ, да не одобряватъ законопроекта, толкозъ повече, че подобенъ законопроектъ тѣ сж внесли въ Камарата, но сж го оттеглили.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): По капризъ.

М. Дилияновъ (з): (Възражава нѣщо)

А. Ляпчевъ (з): Изслушайте ме, г. Дилиановъ, и ще видите, че сме по-близо, отколкото изглежда, само че трябва да бъдемъ наясно. — Мене ми се струва, че този законопроектъ не биде оттегленъ по капризъ. Той може-би се внесе, за да се хвърли прахъ въ очитѣ . . .

Г. Чернооковъ (с. д.): За шарлатания.

А. Ляпчевъ (д. сг): . . . или пъкъ за да се направи една концесия. Може-би той се внесе и по неразбиране тенденциитѣ и интереситѣ на ония хора, които божемъ представляваше правителството на Стамболийски. И това за мене не е ново. По много и много въпроси тѣзи господа (Сочи земледѣлцитѣ), които смѣтаха, че представляватъ съсловнитѣ интереси на земледѣлското население въ България, бѣха въ сѣщностъ най-големитѣ противници на тия интереситѣ отсичаха клонитѣ на дървото, на които това население седи и се развива.

М. Дилиановъ (з): (Възвразява нѣщо)

А. Ляпчевъ (д. сг): Изслушайте ме докрай и недейте кръска само. — Азъ мога да ви приведа въ този случай много примѣри, примѣри очебиющи. Но по този въпросъ: какъ азъ схванахъ отказа на земледѣлското не, а на дружбашкото правителство? Ще приемете този терминъ, защото земледѣлци има не само въ Земледѣлския съюзъ, а въ всички партии, и ако направимъ провѣрка, ще видимъ, че въ другитѣ партии се намиратъ по-здравитѣ земледѣлци. Дружбашкото правителство оттегли този законопроектъ, защото — това е истината, споредъ мене — съсловнитѣ интереси на земледѣлското население, които то ужъ представляваше, се различаватъ отъ интереситѣ на онова население, което е лишено отъ възможността отъ спечеленото да икономиса и само да се застрахова чрезъ увеличението на своята собственостъ. Тази е, споредъ мене, истинската причина. И азъ не се съмнявамъ, че ще бѣда поддрѣпенъ отъ добросъвестни хора изъ срѣдата на парламентарната група на Земледѣлския съюзъ въ смисълъ, че нѣкои отъ тѣхната парламентарна група, или пъкъ тѣхни приятели доду въ масата все сж възразили противъ този законопроектъ. И то си е така.

М. Дилиановъ (з): Къде?

А. Ляпчевъ (д. сг): Напр., на село.

М. Дилиановъ (з): Кое село?

А. Ляпчевъ (д. сг): Азъ апелирамъ къмъ Васъ, г. Дилиановъ! Ще Ви кажа следното нѣщо: въ всѣко село нѣкои измежду вашитѣ хора, които комуниститѣ наричатъ думбазии — нали и вие имате такива — . . .

М. Дилиановъ (з): Думбазитѣ сж все при васъ.

А. Ляпчевъ (д.): . . . ще Ви кажатъ, че тѣ ще понесатъ нѣщо по тия застраховки като далъкоплатии, чрезъ вноската на държавата, и като консоматори, чрезъ вноската на г. г. фабрикантитѣ, защото последнитѣ ще прехвърлятъ своята вноска на широката маса, която консумира. Тѣ това го разбиратъ и сигуренъ съмъ, че сж ви го въвирали въ очитѣ, и за ваша честъ не току тѣй отъ капризъ вие се отказате отъ законопроекта. Вашитѣ водители навремето минаваха за най-големитѣ лѣвичари въ свѣта, искаха да го преустроятъ, а смѣтаха едновременно да водятъ едно население, което е най-консервативното въ всички епохи на историята и въ всички части на земното кълбо — земледѣлското. Вижте вашето вътрешно противоречие! Ако вие не сте го досхванали, позволете на мене да открия малко завесата. Азъ не искамъ да осъдя тая тенденция, защото не смѣтамъ, че човѣчеството ще може да отбелѣжи нѣкакъвъ напредѣкъ, когато се подравни всичко и когато държавата стане единственъ източникъ за блага и единственъ заповѣдникъ за произведението на тия блага. Азъ смѣтамъ обратното — че човѣчеството ще напредва, когато държавата ограничава своята намѣса и не си тика гагата, безъ да бѣде доказана нуждата отъ нейната намѣса. Но едновременно съ това държавата е — и трѣбва да бѣде — длъжна да не оставя безъ грижи бедствуващитѣ и страждущитѣ, и ако икономическитѣ условия въ дадено време създаватъ професии, които по естеството на тѣхната работа не могатъ да предвиждатъ сами, тя е длъжна да предвижда за тѣхъ. Принципитѣ социалдемократи, още когато бѣха обединени, презъ осемдесеттѣ години на миналото столѣтие, атакуваха германското законодателство

по застраховкитѣ. Но ние всички напреднахме много, и вървамъ, че и комуниститѣ, колкото и да ги обвиняватъ, че сж си смѣнили калпака безъ да сж си измѣнили акъла, и тѣ ще напреднатъ; шомъ заседаватъ въ такива парламенти, все ще напреднатъ — не могатъ да не напреднатъ. Напреднаха всички, и се помиряватъ съ възможното. И въ това отношение азъ отбелѣзвамъ единъ успѣхъ за нашето политическо спокойствие, за нашия политически миръ: че днесъ този законопроектъ нѣма противници. Това е добро.

Сега да видимъ дали законопроектътъ действително е нагласенъ така, щото да даде онѣзи облаги, на които се надѣваме. Ще ви призная, че детайлно не съмъ го проучвалъ. На нѣкои точки обаче, преждеговорившитѣ никакъ не обрѣнаха внимание; на тѣхъ само ще спра вашето внимание.

Ако предположимъ, че всичко е много добре уредено, не идеало, а възможно най-добре при нашитѣ условия — и досежно лицата, които се застраховатъ, и досежно случитѣ, и досежно участието въ фондоветѣ, и досежно начина, по който ще се събиратъ средствата — идва последниятъ въпросъ: каква гаранция представлява за застрахованото работничество такава една застраховка, ако не сж осигурени паричнитѣ средства на фондоветѣ? По това много малко се каза. А напоследѣкъ ние преживѣхме грозни нѣща. Страната, която се хвалѣше, и на която се завяждаше, като страна съ най-добре уредено застрахователно дѣло за работничеството, това е Германия — не Англия. Въ Англия е свърсемъ друга системата; въ Англия който има отъ '65 години нагоре и не може да работи или не може да печели до едникаква-си сума — не помня колко шилинга — на седмица, дотѣкмава му се. То е много близко до благотворителността. Но действителната застраховка, разработена добре, е въ Германия, на която ние сега имитираме. Какво стана въ Германия? Всичкитѣ събрани пари въ фондоветѣ бѣха пласирани така, че гласѣха „Райхсмаркъ“ — държавна пара. Следъ като дойде крушението на марката, изброяватъ се днесъ повече отъ 60 закони, декрети или укази, съ които да се уредятъ застраховкитѣ при бързото спадане на марката и да се постигне нѣкакъвъ резултатъ; обаче не се е успѣвало. Питамъ азъ сега: въ този законопроектъ какви мѣроприятия се предвиждатъ, за да бѣдатъ действително гарантирани сумитѣ, които се събиратъ отъ работницитѣ, отъ държавата и предприемачитѣ и образуватъ надлежнитѣ фондове? Ние днесъ се намираме въ едно положение, когато напиятъ левъ струва 4 стотинки златни. Обаче тѣзи 4 стотинки даватъ възможностъ на голѣми цифри и навѣрно една отъ причинитѣ, дѣто кооперативното и частично застрахователно дѣло въ България върви много напредъ днесъ, е тази смѣтка: застраховашъ се когато 1 л. струва 4 стотинки, но ще дойде денъ, когато този левъ ще стане 5—6—10 златни стотинки и съ надежда сме, че съ течение на дълго време може-би левътъ да достигне своята номинална стойностъ въ злато. Тогава се слага въпросътъ за държавнитѣ фондове: какъ ще постъпватъ тѣ? Азъ само слагамъ въпроса, не съмъ въ положение сега да го решавамъ. Но съ слагането на този въпросъ, върненъ съмъ, че всѣки отъ васъ, който си даде трудъ да помисли, ще се запита: тодковъ ли е навремененъ този законопроектъ отъ гледище не социално, а отъ гледище финансово?

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Вземете вноскитѣ въ златенъ курсъ.

А. Ляпчевъ (д. сг): Много добра идея. Само че ако речемъ, да направимъ златенъ курсъ, не знамъ какво би казалъ г. министърътъ на финанситѣ, къмъ когото много пкти се отнасятъ дори и при днешния книженъ курсъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Вие какво ще кажете?

А. Ляпчевъ (д. сг): Г. Джидровъ! Азъ бихъ казалъ следното нѣщо: някога не бихъ се решилъ на такъвъ законопроектъ, преди да внесе единъ бюджетпроектъ, въ който вие ще ми гласувате приходитѣ, за да се уравниясатъ съ разходитѣ и по тоя законопроектъ. И азъ не знамъ дали г. министърътъ на финанситѣ ще се съгласи да се сложи този законопроектъ на трето четене преди да си гарантира приходитѣ. Защото вие ще се съгласите съ менъ, че все се вика тѣй: данъцитѣ сж тежки, заплатитѣ сж ниски, застраховки нѣма, медицинска помощъ нѣма, училищата сж недоразвити и пр. и пр. Е добре, съберете тия нѣща! Нѣкое Елдорато нѣма! Трѣбва да се взематъ

отъ нѣкъде тия средства. Азъ съмъ неприятенъ ораторъ всѣкога — и въ този случай съмъ такъвъ. Азъ зная това — такава е съдбата ми — но трѣбва да кажа една истина. Отъ командировки, отъ всичко ще спестявате, ще късате. Въ управлението, слава Богу, видѣхме всички партии — една не сме видѣли, но и тя не крие, че ще бъде най-щедра въ командировките — и знаемъ въ края на краищата какъ се отразява това.

Сега на предмета, г-да. Ако това е една слабостъ на законопроекта, поради нашето неустановено финансово положение, поради нашата нездрава валута, и ако предоствимъ на бъдещето да разреши правилно този голѣмъ въпросъ, идва вториятъ въпросъ въ връзка съ него: къде ще се пласиратъ тия суми, макаръ и въ книжни левове? Има една бележка въ законопроекта относно жилищата на работничеството. То е хубаво. Но оттамъ нататъкъ нищо не се казва.

Министъръ Ц. Бобошевски: Има и за санаториуми, и за други работи, както сега вече сме започнали да ги строимъ.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Ако е въпросъ за жилища и санаториуми, тогава Вашитѣ фондове ще служатъ за постигане целитѣ на г. д-ръ Руменовъ: „Дайте по-рано санаториуми и добро лѣчение, а оставете застраховките за подире“. Трѣбва да има една мѣрка, защото трѣбва да има източници, които да даватъ лихви на тѣзи фондове; трѣбва да има ликвидни средства, съ които да се посрещнатъ тия разходи. Санаториумитѣ ще създаватъ нови разходи, г. министре; тѣ нѣма да Ви дадатъ приходи, за да покриете застрахованитѣ суми. До известенъ размѣръ могатъ да ставатъ разходи въ това направление, но съ много добра смѣтка и сигурно въ много малкъ размѣръ — азъ бихъ казалъ въ размѣра на излишъка отъ лихвитѣ, който би се получилъ следъ като се направи смѣтка за математическитѣ резерви и т. н. Иначе политиката Ви ще бъде така погрѣшна, че ние като кажемъ на населението: застраховаме те, то пъкъ ще каже: обрахте ме. И тия работи сѣ ставали въ човѣчеството. А въпроситѣ не сѣ нови: за тия застраховки, за тая политика още въ класическо време въ Гърция и презъ френската революция отъ Мирабо е казано, че отсега нататъкъ сиромаситѣ ще иматъ право да кажатъ: държавата ще ни гледа. Тѣ сѣ стари работи. Но фразитѣ, поради своята невъзможностъ, резултати не сѣ дали.

Азъ бихъ казалъ: средствата отъ тѣзи фондове да се даватъ за работнически жилища, и то въ размѣри ограничени, съ смѣтки здрави, а другото, което остава отъ тѣзи фондове, трѣбва да се поставя въ много сигурни мѣста. Кой могатъ да бждатъ тѣ? За мене държавата не е сигуренъ платець, г-да, особено по такива застраховки — тя ги изяжда. И опитътъ е далъ на кредиторитѣ следния съветъ: да даватъ паритѣ си срещу ипотека на частни имоти, като предпочитатъ една по-малка лихва, отколкото да купуватъ държавни облигации съ една относително по-висока лихва. Това се забелѣзва у внимателнитѣ кредитори. Този опитъ, добитъ отъ дълги столѣтия, ще кажа азъ, заслужава да се има предъ видъ при грижитѣ за запазването на събранитѣ суми. Ето защо смѣтамъ, че най-здравиятъ пласментъ ще бъде въ ипотеката, предимно въ ипотека на частни имоти. Понеже ние сме много смѣли, затова страхъ ме е да не би тази ипотека да се разшири върху обществени учреждения: тѣ ще дадатъ своята полза, но целта ще бъде друга. Представете си напр., че се събра този фондъ и кажемъ: какво по-добро отъ това да се направятъ училищни сгради отъ него. Нѣма нищо по-добро. Но азъ не съмъ гарантиранъ, дали така фондътъ ще се запази. Затуй казвамъ: най-добриятъ начинъ за пласирането на тази сума сѣ ипотека срещу частни имоти.

Но тогава се задава единъ въпросъ: има ли въ нашата държава такава едно учреждение, специално подготвено за тази целъ? Ние го гѣваме. Този въпросъ, а именно какъ да се нареди ипотекарниятъ кредитъ, отъ редъ години се слага въ нашата държава. Отъ държавнитѣ кредитни институти само два се занимаватъ съ него: Народната и Земледѣлската банки. Народната банка се занимава съ градски ипотеки, а Земледѣлската — съ селски. Обаче и двата институти не сѣ добре наредени, и двата институти иматъ тоя видъ кредитъ между другитѣ кредити. Затуй, азъ бихъ казалъ, този законопроектъ, при надеждата, че ще се приложи, и при голѣмитѣ средства, които сигурно той ще дава — защото

азъ предполагамъ, че на държавата ще легнатъ близо 50.000.000 л. още първата година — . . .

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Държавата ще изживява 30—35 милиона лева.

Министъръ Ц. Бобошевски: Азъ ще Ви докажа съ цифри какво ще изживява държавата.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Па, държавата ще ги изживява, но и азъ се помъчихъ да разбера нѣщо. Та три пѣти по 50 милиона лева — нали, г. министре — тѣ ще бждатъ 150 милиона лева. Това сѣ вече крупни суми, които до друга, до трета година прогресивно ще растатъ за всѣка година отдѣлно. Дори нека бждатъ по-малко. Единъ приходъ отъ по 100 милиона лева да го речемъ, ако не и 150 милиона лева, това е една крупна сума.

К. Славовъ (с. д.): Скъперникъ сте, г. Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Тукъ не е въпросъ за скъперничество, а за редъ. Азъ бихъ казалъ, че съ създаването на тоя законъ и съ събирането на приходитѣ, които ще донесе, е настаналъ моментътъ, министърътъ на финанситѣ да помисли за разрешението на отколе сложения у насъ въпросъ за Народната банка. А тоя въпросъ е следниятъ. Народната банка, която е кредиторъ на държавата и която, въпрѣки дори последния законъ, който ограничава въ сѣщность само баннитѣ, все е подъ натиска да изплаща държавнитѣ задължения, тя е станала по-скоро едно ковчежничество на държавата и не е мѣстото, което може да гарантира, че тия суми, така спестени, ще бждатъ запазени. Тя ще трѣбва да се раздвои. Сегашиятъ нейтъ ипотекаренъ отдѣлъ ще трѣбва да възмъжѣ до единъ отдѣлъ не, а до една ипотекарна банка. Тамъ ще може наистина по всичкитѣ строгости на частнитѣ ипотекарни банки — това трѣбва да се има предъ видъ — да става единъ най-здравъ пласментъ на тия суми. Но въпросътъ има и една социална страна: кому да се раздаватъ тия суми? Защото, ипотека сама по себе си гледа сигурността на фонда. Това не е тайна, че раздаването на кредита е едно средство за засилване способноститѣ на предаденитѣ на трудъ работници. Отъ опитъ напр. зная, че едно кооперативно застрахователно дружество, понеже е кооперативно, колкото грижи и да полага за сигурността на тѣзи фондове, все държи смѣтка и за социалната страна на въпроса. То дава тия грижи така, щото по възможностъ тѣзи, които сѣ застраховани, да бждатъ подпомогнати и кредитно, но при условие, разбира се, да бждатъ въ положение да изплатятъ. А тѣзи условности, ще ги нарека азъ, не могатъ да се изпълнятъ отъ единъ отдѣлъ при едно емисионно учреждение, каквото е Народната банка. Тѣ предполагатъ много специални грижи. Това е още по-голѣмо основание, че отдѣлтътъ по ипотекари при Народната банка трѣбва да се повдигне до една ипотекарна банка.

Все въ този смисълъ за социалната страна на въпроса, азъ бихъ казалъ една моя стара идея, която отчасти е излѣзна въ законъ и е създадено учреждение — Кооперативната банка, за която преди малко се приказва тукъ. Идеята бѣше следната, когато се създаваше това учреждение съ два отдѣла — за кооперативенъ кредитъ и за застраховки. Известно е, че нѣма по-голѣмъ източникъ за създаване на капиталъ чрезъ спестяване отъ застраховкитѣ. Доказателство: приходитѣ, които ще дава този законопроектъ. Така събранитѣ суми отъ застраховкитѣ най-добре биха се пласирали отъ социално гледище въ кооперативното дѣло. И затуй се предполагаше, че двата отдѣла — кооперативниятъ и застрахователниятъ — единъ другъ ще се подпомагатъ. Тукъ дори се изтъкна, че се е искало отъ предшествуващото правителство да се махне кооперативниятъ отдѣлъ отъ Кооперативната банка и Кооперативната банка да стане самостоятелно застрахователно учреждение или банка за обществени застраховки. Азъ смѣтамъ, че за това е много рано, но бихъ казалъ, при използването пласментитѣ по фондоветѣ отъ тази застраховка, ще бъде много разумно, ако правителството води една политика досежно сигурността, досежно и социалната страна на въпроса и ако евентуалната Ипотекарна банка има за своя грижа да подхранва и Кооперативната банка.

Налага се, при разглеждането на този въпросъ въ комисията да се даде едно разрешение въ границитѣ на възможността, първо, за да се гарантиратъ събранитѣ суми, второ, по възможностъ най-много да се подпомагатъ социалнитѣ нужди.

Най-после, г-да, всеки законъ струва толкова, колкото струват неговите изпълнители. Този въпрос е много важен. Единъ примѣръ. Управлението на дружбата имаше най-голямата грижа за земеделското население — така се прокламираше. То завари две застраховки: противъ градушка и за добитък. Най-важната беше застраховката отъ градушка, а даде резултати скандални. Ще ме повѣрвате ли, че управлението на дружбата завари около 30 хиляди домакинства, стопанства селски, застраховани отъ градушка, а остави 8 хиляди? Такъв му беше успехътъ. — И понеже е желателно цифритъ да се приповторятъ, азъ си взехъ една бележчица, за да ви увѣря, че не сж случайни тия числа. Започвамъ отъ 1911 г., когато се създаде тази застраховка; тогава имаме застраховани 3.444 домакинства; въ 1912 г. — 17.548; въ 1913 г. — 25.026; въ 1914 г. — 30.316; въ 1915 г. 35.552; въ 1916 г. — 36.339; въ 1917 г. — 38.765; въ 1918 г. — 34.304; въ 1919 г. — 31.064 — намалението на застраховките въ тия години се обяснява съ общоевропейската война — въ 1920 г. — 12.273; въ 1921 г. — 9.467; въ 1922 г. — 7.713; въ 1923 г. — 3.952. На какво се дължи това? Дължи се, споредъ мене, на една много дребна работа, на едно невнимание отъ управлението на Кооперативната банка и на една безгрижност отъ страна на ония, които трѣба да утвърдяватъ правилниците. Така напр., когато се въведе тази служба у насъ, стана едно изучаване на държавитѣ, въ които се е практикувала — въ Бавария, и нѣщо ценно беше, че застрахованитѣ лица презъ изтеклата година се счита да сж застраховали имотитѣ си и за следната година. Понеже по технически причини г. г. чиновнитѣ, при управлението на хората, които се грижеха за селското стопанство, намѣриха за по-добре, който иска да се застрахова, наово да се обади, обаждането е било такова, че въ резултатъ се е получилъ тоя печаленъ фактъ, че днесъ имаме застраховани една четвъртъ отъ онова, което сж заварили г. г. земеделскитѣ управници. Има и втора една причина, че нужнитѣ средства за гарантирането на тия застраховки не се даваха. По-рано се даваше половинъ милионъ здрава пара, после порасна на единъ милионъ и, ако се не лъжа, на единъ милионъ и остатъкъ. И тази година ние се намираме при следното положение: поради изключителната година съ градушки — мисля, че нѣма кой да ме опровергае, че изтеклата година беше една рѣдка година по многото градушки — Кооперативната банка въ отѣла си за застраховка противъ градушка не може да посрещне застрахованитѣ суми. Тя би ги посрещнала, ако би получавала държавната помощ отъ 500 хиляди лева златни, защото тая сума умножена 25 пѣти би дала 12 милиона лева. Но тъкмо въ този размѣръ, отъ 12 милиона лева, Кооперативната банка нѣма средства. И азъ се ползувамъ отъ присѣтствието на г. министра на финанситѣ . . .

Министъръ П. Тодоровъ: Свърши се.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Не се е свършило, г. министре; тъй както Вие го гласите, за мене не е свършено. Азъ очаквахъ, че г. министърътъ на финанситѣ ще даде тази сума, нужна за да се изпълнятъ застраховките противъ градушка, за да може това учреждение да създава все повече и повече вѣра въ селското население, че въ случай на градушка, то ще получи сумата, за която се е застраховало. А ние какво направихме? Правителството раздаде около 80 милиона лева, ако се не лъжа, на пострадалиятъ отъ градушка въ заемъ, независимо отъ това дали тѣ сж застраховани или не; и добре е сторило, че е помогнало на пострадалиятъ отъ едно бедствие. Но азъ мисля, че правителството, респективно министърътъ на финанситѣ, грѣши по отношение на своя дългъ къмъ своя бюджетъ, когато казва: тѣзи 80 милиона лева, които вамъ, на Кооперативната банка, сж нужни за да покриете разхода на застрахованитѣ суми, не мога да ви ги дамъ по бюджетъ, а ще ви ги дамъ въ заемъ — защото азъ ви припомнихъ, че ако би се дала премията въ стария размѣръ, въ здрава пара, отъ 500 хиляди лева златни, въпросътъ би се свършилъ. И затуй азъ се ползувамъ отъ случая да помоля г. министра на финанситѣ, вмѣсто да дава тѣзи пари въ заемъ срещу бъдащитѣ печалби отъ застраховки противъ градушка, да се съгласи да ги даде еднажъ завинаги по бюджетъ. Това е молбата ми.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Тамъ ти се лъжешъ.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Ще завърша, г-да. Ние ще се надѣваме, че този законопроектъ ще стане законъ; ние ще се

надѣваме, че този законъ ще допринесе онѣзи блага, които се предсказватъ, но нека се надѣваме едновременно съ това, че ще се създадатъ и нужнитѣ институти — единъ, отъ който, споредъ мене, въ връзка съ този законопроектъ е държавната ипотечарна банка — но споредъ правилата на добититѣ опити отъ частното стопанисване, че ще се полагатъ винаги грижи, винаги ще се следи съ внимание какво се върши отъ тѣзи институти и че не случайно ще попадатъ хората, които ще управляватъ такива учреждения. Най-голямата задача на управлението е да подбери хората и когато намѣри ценни хора да ги пазимъ, защото безъ здрави хора, безъ подготвени хора за управление на дадени учреждения, създаватъ каквито щете закони, вие ще имате такива резултати, каквито се получаха отъ Консорциума, по идея отличенъ, споредъ мене, каквито се получаха и отъ застраховките противъ градушка, когато разстроиша и това учреждение (Ражкопѣския отъ сговоритѣ)

Председателъ: Г. г. народни представители! Понеже нѣма записанъ другъ ораторъ, считамъ дебатитѣ по първото четене на законопроекта за общественитѣ осигуровки за приключени

Има думата и министърътъ на търговията.

Министъръ Ц. Бобошевски: Г. г. народни представители! Следъ почти единодушното одобрение отъ Камарата на принципитѣ, които сж легални въ законопроекта, който вписамъ на вашето обсъждане, азъ съмъ значително улесненъ въ моята задача да го защитавамъ. Онова голямо значение, което вие му отдадохте справедливо, като единъ законъ, който отговаря на една наскѣрна, действителна социална нужда, която ни се налага, свидетелствува, че действително настоящата Камара е една демократична, напредничава и просвѣтена. И похвалитѣ, които отпратихте къмъ правителството въ мое лице, ни радватъ и ни окуражаватъ въ нашата инициатива да настѣпимъ решително и смѣло въ областта на социалнитѣ реформи, на които настоящиятъ законопроектъ е първата крачка, и да отхвърлимъ обвиненията на всички онѣзи писти писачи, които пишатъ и говорятъ, че въ настоящия кабинетъ има реакционностъ, има назадничавостъ и че ние не се вслушваме въ повеленията на новото време.

За съвременната демокрация, г. г. народни представители, както и за социалната демокрация, въпросътъ за едно социално законодателство, което да обезщетява трудящитѣ се маси отъ рисковетѣ, на които сж изложени въ тѣхнитѣ всекидневни работи, когато тѣ трупатъ и създаватъ богатства, се налага. И социалната демокрация, и гражданската демокрация, както справедливо уважаемиятъ проф. Данаиловъ въ своята речъ я нарече, вече си подаватъ ръка на тая база: и единитѣ, и другитѣ смѣтатъ, какво работницитѣ, не по-малко ценни отъ капитала въ производството, иматъ нужда отъ една закрила, отъ една ефикасна и действителна протекция въ онѣзи черни и усилни дни, които ще настѣпятъ за тѣхъ, следъ като въ своя разцвѣтъ на сили, сж дали най-ценното отъ своя животъ за натрупване на националнитѣ ценности. Съвременната демокрация, която възприема безрезервно принципа на социалната солидарностъ, на социалната правда и на социалния прогресъ, всекога е вписвала въ своитѣ програми покровителството на труда. И ние, които искрено сме ги изповѣдали въ нашата минала дейностъ, сега, когато имаме възможностъ да ги приложимъ, съ удовлетвение и съ радостъ пристѣпваме къмъ продължението на онова дѣло, което има своитѣ начѣпки още преди 15 години, макаръ и слаби, за да изпълнимъ едно повеление на новото време и да изпълнимъ онѣзи морални ангажменти, които ние сме дали и предъ европейската демокрация още презъ 1919 г., чрезъ нашата делегация при сключването на договора за миръ въ Ньой, когато беше отказано на България да участвува въ Обществото на народитѣ по дебатитѣ на чл. 249 отъ договора за миръ, когато Обществото на народитѣ беше резервирано само за победителитѣ, и когато ние намѣрихме единъ прекрасенъ случай да заявимъ, че по отношение на Международната организация на труда, България всекога е готовностъ се е отзовавала на всички хуманитарни принципи за социално законодателство и че тя е направила много нѣщо въ това отношение, особено въ областта на хигиената и безопасността на труда, по въпроса за работното време, по въпроса за протекцията на труда и т. н., които сж обектитѣ на онзи голѣмъ законъ отъ 1917 г., за който вчера и уважаемиятъ г. Величковъ спомена — закона за хигиената и безопасността на труда. И сега, когато ние сме вече чле-

нове на Международната организация на труда и участвуваме въ заседанията на нейните редовни сесии, единът още по-повелителен дълг се налага на нас, за да бъдем действително равноправни членове на съвременната европейска демокрация, да навлезем решително и смъло въ областта на социалното законодателство и да сътворим онова, което много от напреднаватите страни са направили въ това отношение.

Не тръбва да ви смущава, г-да, факта, че ние не сме една напълно индустриализирана страна по подобие на другите, въ която числото на работниците да бъде мърлото дали ние тръбва изобщо да поотдълваме време и за създаването на такива закони. Защото, както не еднократно вчера се каза от тая трибуна, когато Германия още беше въ начало на своя строеж, на своето индустриално развитие, въ своето пеленачество още — въ 1888 г. — когато тя не представляваше това, което е днес, още тогава — ще добавя към думите на някои от ораторите — Бисмарк и философите на Германия заявяваха, че бъдещето на Германската империя ще се крѣпи изключително на нейното социално законодателство. И други страни, които парадираха съ демокрацията, тръбваше следъ 30 години да признаят, че системата, която е легнала въ основите на германското социално законодателство, е много по-целесобразна и по-полезна отколкото системата на обществената милост, както казват, на общественото подаяние, на просията, която е възприета въ другите демокрации, но която не е дала ония резултати, които се получиха въ Германия. Германия още тогава възприе тия принципи на социална правда и социална солидарност, защото смѣташе, че тръбва да се създаде хармония между всичките фактори, че тя тръбва да се грижи еднакво за подобрение на трудовите условия на всички, да се грижи да създаде условия за развитието и процъветаването на всички фактори, да създаде онова спокойствие, което е необходимо, за да се гради и общия просперитетъ на нацията. И това е аслъ и целта на онова, което се казва стопанска демокрация: да се създадат условия за всестранно и широко развитие на всички национални енергии, които въ единъ тласък, въ единъ толчок и съ едно спокойствие да трупатъ все повече и повече национални блага.

Такива сж и нашите понятия и нашите схващания въ настоящия моментъ. Нека да обезпечимъ работника, когато той ще има нужда отъ покровителство, нека, когато той твори ежедневно ценности, да има спокоенъ духъ, да знае, че когато настъпи за него нещастие, болест, инвалидност, злополука или безработица, той нѣма да остане на общественото попечение, да подлага университетно ржка или да се отнася къмъ благотворителната частна и обществената инициатива, която, особено въ България, не може да се похвали съ нѣкакви особени резултати. И справедливо, и целесъобразно е да се помисли за обезпечаване на работническата класа. Не бива да оставимъ въ мнзения работника, защото когато му гарантираме нужното спокойствие за черни дни, тогава той нѣма да мисли за бунтарство, а той ще мисли за строеж и за работа. Тогава ние ще направимъ щото трудящите се маси да не гледатъ на притежателите въ частните средства на производството като на врагове, но да гледатъ на тѣхъ като на необходими фактори въ стопанския строеж на страната — това, което е постигнато донѣкъде въ Германия, където работниците гледатъ на единъ Хуго Стинесъ така, както въ България работниците гледатъ на нашите индустриалци, като ги смѣтатъ за кождери, потосмувачи, хора безполезни — да гледатъ на тѣхъ като на хора, които изпълняватъ обществени функции, социални постове отъ една страна и отъ друга, като на хора, които създаватъ ценности, отъ които народътъ има нужда. Да създадемъ една революция и въ съзнанието на самите притегатели на частните средства въ производството, да проникне и въ тѣхъ съзнанието, че тѣ, ако обладаватъ известенъ капиталъ, ако обладаватъ известни сръчности и административни способности и инициативи, които не всеки може да има, благодарение на които качества могатъ да положатъ основите на едно индустриално предприятие, то това не значи, че тѣ тръбва да използватъ всички доходи и приходи изключително за себе си, но че следъ като обезпечат онова, което е необходимо за това, което се казва личенъ стимулъ, който обуславя прогреса въ съвременната буржоазна демокрация, да отдѣлятъ една частъ за онези, които се нуждаятъ, които нѣматъ и които сж слаби и немощни икономически. Това се налага въ името на социалната хармония. И ние, днешното правителство, сме убедени привърженици на тѣзи идеи. Ние нееднократно,

чрезъ устата на нашия министър-председател и на другите министри сме заявявали, че държавата, преди всичко, тръбва да стои надъ класите и съсловията, тръбва да бди надъ тѣхъ и да търси хармоничното имъ развитие, да търси да се избѣгватъ колизиите, спречкванията, когато се натъкне на такива едни срещи, на такива едни противоречия, да ги избѣгва, да ги претъпява. Ние тръбва да търсимъ не онова, което ги разединява, а онова, което ги обединява, т. е. синтезата на тѣхните противоречиви интереси, като вземемъ повече отъ гъзи, които нматъ, кой по-силните икономически и помогнемъ на ония, които нматъ по-малко, които икономически сж по-слаби. Тогава ще настѣпи онези миръ, онези редъ, който обуславя какъто и да било прогресъ, какъто и да било напредъкъ. Безъ редъ, безъ миръ и безъ порядъкъ въ една страна не може да има културенъ и материаленъ прогресъ. Държавата има тази обязаност, и въ изпълнение на тази своя обязаност — че тя тръбва да гарантира редъ и миръ въ страната, да нѣма незадоволства и килежи, а да има едно мирно и тихо развитие на всички — неинъ повелителенъ дългъ е да излъче съ единъ законъ, който да обезпечавя духа на работника, който да му дава едно право — фиксъ, та когато дойде случай на нещастие, да иска отъ това общество да изпълни своя дългъ, който последното има къмъ работника, затова че той въ разцвѣта на своите години е допринесълъ за материалния прогресъ на страната; да не се отнася работника къмъ частната инициатива и къмъ общественото подаяние, но да знае, че той има въ ржката си едно право определено, което му дава основание да иска подкрѣпа и закрила на своята личностъ въ моменти на тежки изпитания.

Това сж, г-да, мотивите, които сж ни ръководили, когато ние съставихме този законопроектъ, съставенъ съ пълно единодушие на всички мои колеги, включая и г. министъра на финансите, който знае всички онези тежести, които ще ангажиратъ държавата при приложението на този законъ. Ние имахме пълното съзнание, че въ други отношения ще тръбва да реализираме икономии, но тукъ, въ това отношение, ще се намѣратъ достатъчно средства, за да може действително да обезпечимъ една закрила на работническото презъ тѣзи усилни години. Ние, правителството, не претендираме, че това е нѣщо свършено; има още много да се желае и да се направи въ това отношение, това не е последната Дума на социалното законодателство; нашата идея е била да не претоварваме законопроекта, да не го претрупваме защото, ако туримъ постижението на много цени, може да не постигнемъ нито една. По-хубаво е въ единъ законопроектъ да поставимъ такива цели, които да отговарятъ на податните сили на нацията и да бъдатъ въ една разумна рамка, за да може да се приложатъ, отколкото да туримъ идеали такива, които даже въ другите по-добре уредени демокрации не сж могли да бъдатъ реализирани.

Азъ слушахъ съ удоволствие онова, което се говори по отношение на общото, задължителното и безплатно осигуряване, онова, което е направено само въ нѣкои страни, което въ Англия е само по отношение на старостта, което е донѣкъде реализирано и въ Дания и въ нѣкои други държави, ако се не лъжа, въ Нова-Зеландия. Въ всички други страни ние не виждаме едно таково разширяване на социалното законодателство; само въ Англия, както казахъ, има осигуряване на цѣлия народъ по отношение на старостта. Но въ Англия процентътъ на хората неработници е толкова малъкъ, че онези, които сж притегатели на средствата за производството, се губятъ върѣдъ милионите работници. Тамъ аслъ не може другояче да бжде, защото 90% отъ хората влизатъ като непосредственъ обектъ на социалното законодателство, а останалото е единъ нищоженъ процентъ и той се губи въ милионите работници, които сж осигурени за този случай. Това ние бихме желали да настане и въ България, обаче, имайки предъ видъ наше действително положение, ние ще тръбва да се задоволимъ съ онова, което е реализуемо, което можемъ да постигнемъ, а не да си създаваме задачи, които сж вънъ отъ нашите сили. Ние виждаме една Франция, въ която финансовите и други източници сж несравнено по-добри отколкото въ България, че и тя, въ единъ моментъ на една временна криза, се колебае дали да ангажира своето съкровище съ едни такива чувствителни разходи въ тая областъ. А въ една България, която изнемогва подъ тежестите на толкова много борчове, наложени й отъ мирния договоръ, да си позволимъ единъ такъвъ луксъ и да желаемъ разширяването на обектите на осигуряваната и на случаите, да ги правимъ общи, задължителни и безплатни, и да искаме щото всичката тежестъ да падне из-

изключително или на индустриалец и собственика, или на държавната хазна, това е първо неразумно и ние не можем да го възприемем.

Това съ мотивирт, г-да, които съ ни заставили да внесем този законопроект.

По законопроекта, г-да, имамъ да ви кажа, че той въ неговитъ идеи не е изключително дѣло на днешното правителство. Ние нѣма да правимъ дребно партизанство и да отречемъ, че и въ миналото е имало грижи за покровителството на труда и че една отъ най-смѣлитѣ и голѣми реформи въ това отношение се направи въ края на вѣбата въ 1918 г., отъ покойния Жечо Бакаловъ — въ прѣки голѣмата съпротива на тогавашния министър-председател, д-ръ Василь Радославовъ — като се измениха законитѣ, които бѣха прѣдточни на този прѣвъ законопроектъ въ областта на общественото осигуряване.

Защититѣ на осигуряването на нашето работничество датирайтъ още отъ 1906 г., когато се създадоха спомогателнитѣ каси за работничитѣ въ общественитѣ предприятія и когато не се изплащаше нито една ситуация, безъ да се удържи 1% отъ сумата, която подлежеше на изплащане, за въ полза на каситѣ на тѣзи работници. Обаче този законъ не можа да има едно практическо приложение, поради това, че правилничитѣ, които бѣха опредѣлени да съдѣятъ изготвени, не се създадоха.

Вториятъ законъ, който също така свидетелствува за една грижа по отношение на работничеството въ това отношение, е законитѣ отъ 1906 г. за подпомагане на държавнитѣ служители въ случаи на инвалидност и заболѣване, но и той има смѣтата участъ. Други отдѣлни положения въ това отношение ние намираме въ закона за минитѣ и кариеритѣ, въ закона за насърчение на мѣстната индустрия, обаче разхвърлени и практически непримливи. Това разхвърляне на тази однородна материя и това така апатично отнасяне отъ органиитѣ на изпълнителната власт, които не създадоха никакви правилници, накаръ въ 1915 г. да стане едно събиране на всички застрахователни фондове за работничитѣ, съ закона за спомогателнитѣ каси и фондове, обединени въ едно, който законъ въ своя чл. 20 задължава и вмѣнява въ обязаность на правителството да гласува единъ законъ за общественитѣ осигуровки. И такъвъ законъ можа да се гласува едва въ края на 1918 г. само за два случая — за болестъ и за злополука. По той законъ трѣбваше да бѣде депозитенъ и да се създаде една цѣлостна система, да се прибавятъ случаитѣ на прѣдвременно изтощаване, на инвалидност, добита вследствие на загубване на половината отъ работоспособността на работника, на майчинство и на презумптивната инвалидност, опазни, които физиологическитѣ закони налагатъ, въ зависимость отъ расата, по-късно или по-рано или, както у насъ е установено, на 60-та година. И г-да, презъ време на управлението на трудовитѣ, на дружбаниитѣ, които въ всички вѣрѣха въ унисонъ съ комуниститѣ, той законопроектъ, предложенъ отъ тогавашното правителство, не можа да се прокара. Тогавъ тукъ се дадохъ нѣколко обяснения, свършено несерioзни и смѣшани. Казвамъ това, не за да правя вулгарно партизанство, но за да кажа откровенно на какво се дължи това опетяване на работничеството, като неговитѣ рискове се обезпечиха съ две години по-късно, а не още въ 1921 г. Нима ние не кофтиратъ, че е сериозно управлението, какво единъ министъръ, само защото е получилъ критика отъ единъ опозиционеръ, ще се амблира дотолкова, че да грабне законопроекта въ джоба си и да каже, че нѣма да се обемжда? Тарива обяснения никого не могатъ да задоволятъ, защото асма какво могатъ да очакватъ министритѣ при защитата на своитѣ законопроекти, освенъ упрѣки? И ако всѣки министъръ би правилъ въпросъ отъ това, че се критикуватъ неговитѣ законопроекти и ако би последвалъ примера на Райко Даскаловъ, малко закони ще могатъ да бѣжатъ прокарани, защото малко съ законитѣ, които могатъ да получатъ еднодушината подкрѣпа на цѣлата Камара. По-скоро Райко Даскаловъ е искалъ да маневрира, безъ да има искрено желание и намѣрение да прокара този законопроектъ, макаръ, че всѣки денъ се тупаше въ гърдитѣ и казваше: „Ние сме защитничитѣ на трудящитѣ се маси отъ села и градове!“ Той само хитруваше и, както духовити каза г. Чернококовъ, народниятъ представителъ отъ Пловдивъ, който преди малко прѣсече единъ отъ прѣдговорничитѣ, искаше да подиграе г. г. комуниститѣ. Никаква сприваховость, г-да, отъ страна на г. Георги Димитровъ за почалната съдба на този законопроектъ не може да ни задоволи, защото не можемъ да допуснемъ, че Комунистическата партия по единъ такъвъ изростнененъ и отъ такова кардинално значене законъ нѣма да опредѣли

своето становище предварително и нѣма да даде инструкци на своя представителъ дали да го защити или не. А да се яви той лично тукъ да направи опозиция, това поведение не можемъ да си го обяснимъ съ нѣкаква избухливост или сприваховость на характера на Георги Димитровъ. Ние имаме неопровержими данни, които, мисли, г. министърътъ на правосѣдието изнесе при защитата на своя законопроектъ за защита на държавата. Ние имаме едно окръжно на Филкѣнщайнъ, нареченъ Зинovieвъ, до комуниститѣ, въ което се предисеца и подчертава: „Вие трѣбва да продължавате вѣлата тактика да саботирате, а не да влизате въ колаборация съ буржоазната демократия по отношение на законопроекти отъ социаленъ характеръ. Трибуната за васъ трѣбва да представлява едно мѣсто за революционизиране на маситѣ, отъ тамъ да събегатъ разрушителни идеи и да подковаватъ авторитетата на парламентарното управление. Въ никакъ случай да не отивате да съдействувате, да сътрудничите, на демократията въ областта на каквото и да е законодателство, което иде да подобри трудовитѣ условия на работничитѣ, защото не забравяйте, че принципитѣ „колкото по-зле, толкова по-добре за насъ“ трѣбва всѣкога да ви ръководи“. Ние пригласяваме това окръжно, което иде да обясни поведението на Комунистическата партия въ оня моментъ, а именно, че тя е опредѣлила това свое поведение предварително, следъ като е преценила всичко и, въ изпълнение на тази заповѣдъ на Изпълкома, заповѣдва на свои представителъ, секретаритѣ на Синдикалния работнически съюзъ, да се обяви решително противъ този законопроектъ, като една изключителна залъгалка, която ще отслаби революционния темпъ въ работническитѣ редове. Възползувайтъ отъ това, за да маневрира, Райко Даскаловъ поиска да консултира на какво мнение е работничеството. И трѣбва да признае, че работничеството дезавуира своя представителъ — секретаря на Синдикалния работнически съюзъ — защото отъ 225 резолюции на синдикалния организационенъ само 35 бѣха въ полза на държавното на Комунистическата партия въ лицето на нейния представителъ; работничеството въ своето болшинство, 190 организационни, се изказа въ полза на тази голѣма социална реформа. И неведже целѣше да компромитира Комунистическата партия, той за очи приготви втори пакъ този законопроектъ, не работническата класа не го видѣ реализиранъ като законъ. Защо? Защото Земледѣлската партия, както уважамиятъ г. Димитровъ разправяше, искала спокойно, всестранно да анализира и обсъди положенията на този законопроектъ, да изучи всестранно въпроситѣ, да чуе провъгнати и компетентни мнениа и тогава да го приеме, а не така набърже. Това е едно обяснение, което никого не може да задоволи, защото чудно е, какъ дружбаниитѣ, които на денъ гласуваха по 10 закона и въ тѣхната тригодишна парламентарна дейность патрупаха толкова много закони, че даже председателството на Камарата не ги знаеше, и редъ други закони съ сложни и важни материи прекараха, не можаха да прокаратъ такъвъ единъ законъ, който не може освенъ да получи пълното одобрение на всѣки единъ съвремененъ демократъ и по който не трѣбваше много мъдрувания. Да се извѣнчатъ съ това, че не имали достатъчно време да проучатъ този законопроектъ, за да го приложатъ на дѣло — това е, г-да, несериозно. Вие, г-да (къмъ земледѣлничитѣ), които постоянно приказвахте за работничеството, за трудящитѣ се маси, вие, които всѣкога казвахте, че сте единственитѣ тѣхни покровители, забравихте даже и съществуващитѣ закони, които гарантиратъ трудящитѣ се маси; тѣзи закони въ ваше време бѣха въ забвение, тѣ бѣха получили едно парализиране напълно. Въ дружбанско време не само нѣмаше инициативи отъ подобенъ характеръ, не само не могатъ да се посочатъ нѣща, отъ които да се вижда, че тѣ съ били единъ действително искрени покровители на труда въ селата и градоветѣ, но и малкото отѣзи закони, които покровителствувайтъ труда, като закона за хигиената и безопасността на труда — единъ отъ най-добритѣ наши закони, въ който съ легионами най-модернитѣ принципи за хигиената на работничитѣ, за медицинската помощъ, за работното време, за възрастта на работничитѣ въ индустриалнитѣ заведения и т. п. — бѣха непримливи.

Азъ тукъ ще ви кажа само една малка статистика, за да видите колко малко е било направено въ това отношение. Когато ние поехме управлението, азъ направихъ ревизи въ пѣкон индустриални центрове — въ Габрово, Сливенъ, Тръвна — и констатирахъ, че нито единъ отъ законитѣ за покровителствуването на труда не се прилага. Азъ видѣхъ малки дѣла, които работѣха поощо време, и то по 10—12 часа, въ прѣки закона за хигиената и безопасността на труда, който не позволява при такива условия работа

повече отъ 6—8 часа, които не позволява нощния труд на женитѣ и децата. Азъ заварихъ просто едно скандално положение, защото въ министерството се е мислило за всичко друго — министритѣ смѣтаха министерскитѣ постове за постове на удоволствие, да си правятъ само разходжитѣ и тифернитѣ — но не и за тежеститѣ, които налага преди всичко съблюдението на законитѣ. Или законитѣ сѫ закони и трѣбва да ги прилагаме въ тѣхната цѣлост, или ако мислимъ, че не отговарятъ на българскитѣ условия и трѣбва да бъдатъ измѣнени, да ги измѣнимъ. Но ние не можемъ да подбиваме авторитета на законитѣ, да ги имаме вотирани, и да стоятъ неприложени.

Ние се заловихме мѣжката, г-да, съ една упоритостъ, да приложимъ навсѣгъде този голѣмъ законъ, за който ви говори уважаемиятъ г. д-ръ Руменовъ, че трѣбвало да се поправи нѣщо въ него, по-малко не билъ свършенъ. Тамъ азъ не съмъ съгласенъ съ него. Той е единъ отъ най-ценнитѣ и свършени наши закони. Споредъ признанието на хора, които сѫ приятели на работничеството, като г. Янудовъ, единъ човекъ, който се е занимавалъ съ този въпросъ — той каза това въ нѣколко статии — този законъ е единъ най-цененъ и най-съвремененъ наши законъ. Въ него сѫ взети подъ внимание всички научни положения, за да бъде обезвреденъ работникътъ — това, което се нарича превантивна осигуровка. Г. д-ръ Руменовъ прави една решителна конфузия, когато иска да вмъкне въ обема на настоящия законъ нѣща, които сѫ обектъ именно на този законъ. Обектъ на настоящия законъ е именно репарационната осигуровка, да обезвреди социалнитѣ рискове, на които е изложено работничеството, а обектъ на оня законъ, най-свършенъ, най-пълненъ, онова, което се казва профилактична осигуровка, да предвидимъ да не ставатъ тѣзи злополуки, тѣзи болести, за да може да се постигне онзи резултатъ, за който ви говори г. Руменовъ — да не съставляватъ една голѣма тежестъ за бюджета нещастията, злополукитѣ и болеститѣ.

И азъ ще ви докажа, г-да, че думитѣ ми не сѫ голо-словни. Инспекторитѣ на труда отъ 9 юний досега, на които въ конференция и въ предписания сме внушавали на всѣка цена да прилагатъ закона за хигиената и безопасността на труда, ни даватъ следнитѣ статистически данни. Отъ 9 юний до края на 1923 г. ние сме издали 1,596 постановления за глоби, на сума 1,292,610, отъ 1 до 21 т. м. имаме 162 постановления за глоби, на сума 78,640 л., или въ тоталъ, отъто азъ управлявамъ това министерство, има съставени 1760 актове, въз основа на които сѫ издадени постановления и сѫ наложени глоби въ размѣръ 1,871,250 л. Това сѫ фактитѣ, г-да, които говорятъ дали ние сме имали искрено желание да приложимъ на дѣло тѣзи закони, а не, както казахъ онзи денъ, да стоятъ опрашени по лавицитѣ, и то презъ едно управление, което на лѣгаче и ставане говореше само за работничитѣ и селянитѣ. Трѣбваше да дойдемъ ние, за да направимъ тѣзи закони приложими по-нататъкъ въ пълната тѣхна цѣлостъ. Безспорно, има нѣкои изключения, има нѣкои упорити, които не искатъ да ги съблюдаватъ, но ние не можемъ освенъ да прилагаме законитѣ санкции; ако въ последствие намѣриамъ, че сѫ недостатъчни, ние ще измѣнимъ законитѣ, но въ всѣки случай въ това отношение ние не бездействуваме и нѣма да бездействуваме.

На какви принципи почива законопроектътъ, който азъ съмъ внесълъ на вашето просветено внимание? Преди всичко той разширява случанитѣ на обезвреждане въ случай на нещастие. Тукъ ще корегирамъ г. Минчо Дилановъ, който каза, че този законопроектъ е текстуално копие на законопроектъ на Райко Даскаловъ. Ето самиятъ законопроектъ на Райко Даскаловъ! Вие ще видите, че въ неговитѣ постановления осигуряване за въ случай на майчинство не фигурира. И, отъ друга страна, като имате предъ видъ забележката, която е вмъкната къмъ чл. 1 на законопроекта, който ви предлагамъ на обсъждане, че осигуряванетоъ въ случай на безработица ще бъде предвидено въ специаленъ законъ, и че въ материята на другия законопроектъ, който внасямъ въ Камарата, именно законопроектъ за трудовитѣ борси, тамъ е предвиденъ този втори случай на осигуряване, именно осигуряване за въ случай на безработица, лесно е да заключите, че този законопроектъ е другъ. Въ Трудовия съветъ се дебатира този законопроектъ; той е едно дѣло смѣло обмислено въ Трудовия съветъ при Министерството на търговията, промишлеността и труда, въ който има 31 представители на всички онѣзи класи и слоева, интереситѣ на които се затрогватъ отъ този законопроектъ, въ който съветъ се изслушаха мнродавнитѣ мисли и на хора общественици, които сѫ борани въ тази материя: професори и адвокати, и следъ

като тѣ дойдоха до едно пълно единомислие, тогава азъ прокарахъ този законопроектъ презъ Министерския съветъ. Следователно, този законопроектъ не е като законопроектитѣ на дружбанитѣ, презъ времето на които като скимнеше нѣкому нѣщо, веднага намираше 20 подписа и внасяше тукъ законопроектъ, който въ три дена ставаше законъ. Но изхождайки отъ началото, че този законопроектъ е отъ капитално значение, който алгажира фиска съ огромни милиони, той трѣбваше да бъде здраво и зрѣло обмисленъ, да мине презъ всички инстанции, да се чуятъ компетентнитѣ мнения, да мине презъ Министерския съветъ, да се вземе консантмана, съгласието на г. министра на финанситѣ, като му се каже въ точностъ какво ще погълне този законопроектъ, и тогава да се внесе тукъ, да добне санкцията на народното представителство. Така смѣтаме ние, че трѣбва да се законодателствува по материя сложни и трудни като тази, а не така, както ставаше презъ дружбанско време: като скимнеше нѣкому една идея, дойде тукъ и отрупа Камарата съ безполезни и глупави законопроекти, а когато дойде единъ цененъ законопроектъ, да се оправдатъ съ това, че нѣмало достатъчно време да го прокараш, когато за глупоститѣ и идиотичнитѣ на мнозина други предлагатели на законопроекти тукъ имаше време да се дебатира съ часове и дни и да се дойде до това положение, че да се докара единъ хаосъ и да не знаемъ колко закони има гласувани досега по една материя.

Тѣй че, г-да, той законопроектъ е корегираниъ. И въ него се внасятъ смѣществени прибавки за два случая: на майчинство и на безработица. Този законопроектъ, така да се каже, съставлява една нераздѣлна частъ по отношение на материята за обезпечаването. Само защото тази материя е интимно свързана съ материята, която регулира и регламентира трудовия контрактъ, договора за труда, който въ България не е уреденъ, ние го вмъкнахме тамъ, но следъ дълго обмисляне и изучаване ние го изключихме отъ четитѣ случаи, предметъ на настоящия законопроектъ, и го оставихме да бъде регламентиранъ въ материята на трудовитѣ борси, за която азъ вече съмъ приготвилъ надлеженъ законопроектъ и вѣрвамъ, че и той ще бъде въ скоро време законъ.

Тѣй че, г-да, ние искаме да доведемъ до една пълна, цѣлостна система случанитѣ на осигуряване при злополука, при болестъ, смѣствуващи още отъ 1918 г. Въ този отдѣленъ законопроектъ ние прибавихме още четири такива случая: на старостъ, на инвалидностъ, на майчинство и на безработица. И това осигуряване ние го правимъ задължително, г-да — това е единъ важенъ принципъ — а не факултативно, но много съображения. Обществото, респективно държавата, трѣбва да обезпечи на тѣзи, които нѣматъ друго, освенъ своитѣ две раце, единъ екзистенциаленъ минимумъ въ случай на нещастие, за да бъдатъ спокойни въ своето съществуване.

Г. г. народни представители! Принципитъ на задължителността ние го смѣтаме необходимъ и затова, че, ако оставимъ факултативното застраховане, не у всички работници ще има онова елементарно съзнание да отдѣлятъ, макаръ и малко нѣщо, за онѣзи случаи, когато тѣ не ще могатъ вече да творятъ. Има една категория хора въ работничеството, нѣкъ и въ цѣлото общество, които не всѣкога мислятъ за тѣзи лопи свои дни. Така нареченитѣ голѣми деца — безгрижнитѣ, тѣзи, които живѣятъ отделенъ за день — макаръ и нищожи да сѫ високитѣ, които имъ се искатъ, за да бъдатъ обезпечени въ усилни дни, пакъ нехалятъ, не ги внасятъ, макаръ, очевидно, това да е въ тѣхенъ интересъ. Но това не се констатира само въ работничеството, г-да; това може да го констатирате и въ други класи, които не всѣкога сѫ готови да дадатъ, макаръ и малко нѣщо, за да иматъ една осигуровка въ случай на смъртъ. Нѣкои се отнасятъ небрежно и казватъ: нѣма да останемъ на това — и се задоволяватъ да живѣятъ отделенъ за день. За тѣзи именно небрежни, за тѣзи именно голѣми деца, или, както ги наричатъ „вѣчнитѣ малолѣтки“, ние смѣтаме, че съ този принципъ на задължителното осигуряване ще можемъ да имъ спомогнемъ, г-да. Тѣ сѫ, които сѫ обекта на социалното законодателство; на тѣхъ трѣбва да се притечемъ на помощъ преди всичко. За она малкитѣ процентъ отъ работничеството, което нѣма да има съзнанието, че трѣбва въ седмицата да отдѣли по 1—2 л., за да се осигури, ние идваме съ този законопроектъ, за да се избѣгнатъ за него лопитѣ последствия, и то да бъде обезпечено, както ония, които иматъ съзнанието да бъдатъ обезпечени съ своята предвидливостъ.

Това е главният мотив, който ни е накарал да го наложим като една облигация, като едно задължение за онѝзи, които по закона сж задължени да внасят за това именно осигуряване на работниците. И това го правим по отношение на всички работници, без разлика къде работят, дали въ държавни или въ обществени, общински или окръжни предприятия, дали въ частни работилници, като не се държи смѣтка и за тѣхнитѣ заплати, дали сж на месец или надничарски. Влобще всичко онова, което е наемно работничество, е задължително осигурено по този законопроектъ. Никаква разлика не се прави нито по отношение на народността, нито по отношение на възрастта, нито по отношение пачина на заплащане надничитѣ — едно пълно обемано на онова, което е действително обектъ на социалното законодателство, именно работничеството. Това е голѣмиятъ принципъ, който лежи въ първия членъ на настоящия законопроектъ. Факултативно осигуряване предвиждаме за онѝзи съсловия, които се приближават донѣкъ до работничеството — за онѝзи самостоятелни собственици, които изкарватъ чрезъ самостоятеленъ трудъ своята прехрана, но които изкарватъ колкото да могатъ да поддържатъ себе си и своето семейство и не могатъ да отдѣлятъ толкова, че да могатъ да се обезпечатъ въ случай на едно нещастие. Ние смѣтаме, че този доходъ отъ 50 хиляди лева, който е критерия да опредѣлимъ, че които получаватъ надъ него, не могатъ да влизатъ въ тѣзи обществени застраховки, а единъ разуменъ критерий, защото при днешнитѣ условия този, който получава до 50 хиляди лева, не може да задоволява тежкитѣ нужди на живота и да отдѣля пѣщо, за да направи състояние, отъ което да може да помогне на себе си и на семейството си, когато дойдатъ за него усилни дни. Ето защо, г-да, въ категорията на факултативно осигуренитѣ ние поставиме опзи слой отъ обществото, който се приближава до работническата класа, именно, дребнитѣ сѣществувания, занаятчийтѣ, които иматъ едно самостоятелно сѣществувание, но които не могатъ чрезъ спестяване да се обезпечатъ за усилни дни. Това е вториятъ принципъ, г-да, който е легналъ въ нашия законопроектъ.

По въпроса, отъ кого трѣбва да се понасятъ вноскитѣ, ние сме възприели по отношение злоупотрекуитѣ принципа на стария законъ — принципа на професионалния рискъ, а по отношение на другитѣ четири случая, ние сме възприели принципа за участието на тритѣ фактора: и на работника, и на работодателя, и на държавата.

Вчера тукъ единъ отъ защитниците на законопроекта, г. Величковъ, направи една конфузия по отношение тежеститѣ за злоупотрекуитѣ. Той каза, че ние сме възприели принципа на презумптивната отговорност, нѣщо, което не е право. Защото, ако възприемемъ този възгледъ, ние можемъ да дойдемъ и до процесъ, които по принципа на професионалния рискъ сж изключени. Теорията за професионалния рискъ е най-новата. Тя бѣше предшествувана отъ теорията за презумптивната отговорност. Началата на презумптивната отговорност сж предтечи на теорията на професионалния рискъ, която се изработи особено въ Франция. Презумптивната отговорност наследѣи обикновената гражданска отговорност, която не даваше никаква гаранция на работничеството. При презумптивната отговорност отговоренъ е собственикътъ, но му се дава право да доказва небрежността или грѣшката на работника, и може да се перодатъ процесъ, въ които не е въ интереса на работничеството да се разкарва. И за това въ последствие, подъ давлението на борбитѣ на работничеството и на синдикатитѣ въ Франция, се възприе теорията на професионалния рискъ, т. е. въ всѣка една професия има възропността да станатъ известни злоупотрекуи, че известни злоупотрекуи сж присѣжци на известна професия, че особено съ развитието на машинизма въ индустрията и най-предвидливиятъ работникъ, който е свикналъ да манипулира съ машинитѣ, благодарение на своята сръчност и на своята обиграност съ машинитѣ, и той, въ известни моменти, особено въ края на седмицата, когато силитѣ му сж изтощени, по ваема необходимитѣ предпазителни мѣрки и може да стане неволна жертва на нѣкое нещастие. Смѣта се, обаче, че този, който притежава машини, е отговоренъ за онова, което ще се случи при манипулирането съ тѣхъ и че тѣзи рискове сж инхерентни, присѣжци на известна индустрия, и че както се погасяватъ повредитѣ на машинитѣ въ края на годината въ баланситѣ на индустриалеца, така трѣбва да погасяватъ и нещастията, случили се съ работниците. И за това окончателно се установи въ френската доктрина, която възприе принципа на професионалния рискъ, че

индустриалецътъ е длъженъ да понася рисковетѣ, които се случаватъ при производството, и че работникътъ нѣма какво да доказва, нито нѣтъ да се държи отговоренъ, че при манипулирането на машинитѣ е билъ непредпазливъ, че е направили нѣкаква грѣшка и е билъ осакатенъ или нѣтъ убийтъ. Това е, г-да, едно също така съвременно начало, което отговори на една голѣма социална правда — че ние трѣбва да обезвреждаме работника, когато той става жертва на нѣкое нещастие при работенето въ работилницитѣ.

Когато ще се разглежда законопроектътъ членъ по членъ, тогава ще се изкаже по случаетѣ на осигуряване. Сега ще ви кажа само въ нѣколко думи какво смѣтаме ние злоупотрекуа, какво смѣтаме инвалидност, какво смѣтаме старост, какво смѣтаме майчинство, което недостатъчно се разви тукъ отъ преждеговорившитѣ.

Злоупотребителни смѣтаме ония нещастия, които идатъ отъ вѣнъ, бърже и които причиняватъ осакатяване или смъртъ на работника. Това го подчертавамъ нарочно за да изтъкна разликата между инвалидност, добита отъ остаряване, болестъ или преждевременно изтощаване, и инвалидностъ троматична, която се добива при злоупотрекуа. Първата инвалидностъ трѣбва да се добие било отъ изтощение, било отъ болестъ, било отъ старостъ, а троматичната трѣбва да бѣде резултатъ на едно вѣншно владействие, на едно събитие при манипулацията съ машинитѣ, при изпѣлнение на длъжта отъ работника. Тази е разликата помежду имъ и тая разлика трѣбва да се изтъкне. Въ комисията азъ ще искамъ да се опредѣли и другъ единъ случай, г-да, именно случаетъ на душевно сътресение. Нѣкоя експлозия или нѣкое срутване може да докара едно раздрусване на нервната система, едно временно или постоянно изгубване на душевнитѣ способности. Трѣбва да предвидимъ и той случай, защото сегашниятъ текстъ на законопроекта може да даде известни конфузии и защото психическитѣ разстройства не сж рѣдко въ съвременната индустрия.

По отношение на майчинството, г-да, доста говориха нѣкои отъ г. г. ораторитѣ. Азъ ще кажа, че мога да се съглася да се намалатъ вноскитѣ, както се поиска отъ единъ отъ г. г. ораторитѣ, защото майчинството влиза въ болеститѣ. Майчинството — този периодъ отъ 6 седмици преди раждането и 6 седмици следъ него — е пакъ единъ видъ болестъ, и ако при болестта ние опредѣлимъ 8-седмични вноски, можемъ да се съгласимъ и при майчинството да бждатъ толкова. Азъ възприемамъ тази забелѣжка, която направи единъ отъ г. г. ораторитѣ, като справедлива, защото ако смѣтаме, че майчинството е единъ родъ болестъ — разбира се, болестъ по-особена — тя не може да бѣде третирана по-друго-яче по отношение на вноскитѣ.

Другитѣ случаи, г-да, е старческата немощ. Тамъ ние възприемаме, че отъ 60-годишна възраст на горе силитѣ на работника се изхабяватъ, че това, което е могълъ да даде, той го е далъ и че заслужава една обезпеченост, безъ смислъ на това, дали е работоспособенъ или не. Тя е, така да се каже, една презумптивна инвалидностъ: презумира се, че работникътъ отъ 60-годишна възраст нагоре е вече некадѣренъ, макаръ въ действителностъ да е кадѣренъ, и нѣма да се иска неговото освидетелствувание и да се доказва, че той е работоспособенъ. Следователно, само възрастта е, която ще опредѣли, че работникътъ е пеработоспособенъ.

За злоупотрекуитѣ, казахъ ви, г-да, че цѣлитѣ вноски сж въ тежестъ на работодателя, а за останалитѣ 4 случая ние сме възприели принципа за участието на държавата, работодателя и работника. Ние възприехме този принципъ не само по тия съображения, които се изказаха — работникътъ да упражнява контролъ, работникътъ да знае по какъвъ пачилъ се изразходватъ сумитѣ, които той внаси, макаръ и това да е необходимо — но и за това, както се изрази много хубаво единъ отъ ораторитѣ, защото тази нищожна вноска, правена отъ работника ежеседмично, закрѣпва връзката на солидарностъ между работничеството; чрезъ тия 2 или 3 л., които той трѣбва да отдѣля всѣка седмица, за да се образува фонда, се подчертава солидарността между работниците. Ако за други налпшни работи работникътъ ще да е въ положение да отдѣля повече, защо ние да не искаме да го приучимъ и къмъ предвидливостъ, за да се подчертае, че работниците сж солидарни помежду си, и вѣнъ отъ това, като прави тия малки вноски, да прояви единъ по-голѣмъ интересъ, когато тѣ ще бждатъ изживявани? Ето по кои съображения ние възприехме този принципъ, вѣнъ отъ другото съображение, че нашата държава е въ едно такова положение, че и дума

не може да става за поставяне тежеститъ на общественитъ осигуровки изключително върху нейния гърбъ. Ако тукъ нѣкой става и се запитва съ загриженостъ, дали тоя законъ ще бѣдо реализиранъ, дали държавата ще бѣде въ положение да внася ежегодно и тия вноски, които сж предвидени въ законопроекта, толкова повече, г-да, тая загриженостъ щѣше да бѣде, ако ние турехме изцѣло вноскитъ въ тежестъ на държавата.

По поводъ на тия възражения, че това ще бѣде една голѣма тежестъ за държавата, азъ се постаряхъ да събера нѣкои данни, за да успокоя песимиститъ, които вървагъ, че тукъ ще отидатъ може-би съ стотици милиони и че държавата е въ невъзможностъ да ги понесе. Трѣбва да забележа, г-да, че ние нѣмаме и на разполагане съ точни прецизни статистически данни; че онова, което се има като статистически данни за числото на осигуренитъ работници, то е приблизително; че се съмнявамъ, дали и даннитъ, които г. Стойчо Момановъ вчера изнесе, изразяватъ самата действителностъ. За да установимъ приблизително числото на осигуряемитъ работници, ние направихме едно изчисление по следующия методъ: вземахме вноскитъ на работницитъ презъ последната 1922 г., за които имаме положителни данни, колко тѣ сж внесли въ касата за осигуряване въ случай на болестъ; тѣзи вноски ние ги раздѣлихме на 52 седмици, за да видимъ броя на работницитъ. Сумитъ, които сж постѣпни презъ тая година, сж 5.281.121 л. Раздѣляме това число на 52, за да видимъ колко работници сж внаесли презъ тази година въ този фондъ, и се установява; че сж били 101.500 души. Но това число 101.500 ще е точно, ако всеки работникъ е поддържалъ тия вноски непрекъснато всека недѣля въ продължение на 52 седмици, когато отъ статистическитъ данни, които имаме, се установява, че срѣдно единъ работникъ прави 30—35 вноски, следователно останалитъ 15 или 20 вноски сж отъ други работници, които се смѣняватъ. При това положение, ние ще трѣбва да прибавимъ къмъ това число 101.500 още една трета и ще станатъ 150 хиляди души работници, осигурени въ случай на болестъ. Следователно и работницитъ, които ще бждатъ осигурени по тоя законъ, ще бждатъ къмъ 150 хиляди души. Къмъ това число 150 хиляди ще трѣбва да прибавимъ факултативно осигуренитъ, които, трѣбва да си го признаемъ, отъ самото начало нѣма да бждатъ много, защото нашитъ българинъ по характеръ е недовѣрчивъ, ще чака да види най-напредъ какви резултати ще даде тая осигуровка; хората отъ тази категория, която е факултативно осигурена, ще чакатъ да се измени известно време, да видятъ дали ще е нѣщо сериозно, дали ще даде резултати тази осигуровка и само когато видятъ, че осигуровката е на здрави основи, само тогава ще се отзоватъ. Но въ всѣки случай ние предполагаме, че въ първитъ 2—3 години ще имаме 30—40 хиляди души такива, които ще желаятъ да се осигурятъ факултативно, като си избѣратъ единъ отъ изброенитъ случаи за осигуровка, било въ случай на болестъ, било въ случай на злополука или въ другъ случай. По тоя начинъ ние сме правили смѣткитъ, за да дойдемъ до цифрата, която е показана въ мотивитъ на законопроекта — че държавното съкровище първоначално нѣма да бѣде ангажирано съ повече отъ 35 милиона лева годишно. Като направихме изчисленията, г-да, ние взехме онзи работникъ, който ще получава средната заплата, не взехме онзи работникъ който ще получава максималната заплата, надъ 61 л. Споредъ таблицата въ законопроекта, пенсиятъ и пенсиятъ се отнущатъ съответно съ това, дали работникътъ е получавалъ до 15 л. дневно или отъ 16 до 30, отъ 31 до 45, отъ 46 до 60 и отъ 61 л. нагоре. Ние вземаме онзи работникъ, който получава отъ 31 л.—45 л. дневно, а не онзи, който получава надъ 61 л., нито онзи, който получава до 15 л. И като вземаме вноскитъ на работницитъ срѣдно по 3 л. на седмица за застраховка по единъ или по другъ случай, на болестъ, на инвалидностъ и пр. — а по толкова ще внася и държавата — намираме, че сумата, която ще легне на бюджета, нѣма да надмине 35 милиона лева годишно. Отъ друга страна трѣбва да имаме предъ видъ онова, което практиката ни е показала въ миналото — че едва ли една пета часть отъ вноскитъ на работницитъ, застраховани въ случай на болестъ или злополука, сж били изживявани за покритие на пенсиятъ, за издържане, за медицинска помощъ и т. н. — ние смѣтаме, че и сега първитъ вноски нѣма да бждатъ изразходвани въ тѣхната цѣль, а ще бждатъ изразходвани само въ размѣръ било на една пета, било на една четвъртъ часть, а останалото ще остава въ фонда, който следъ като нарастне и се капитализира, ще

бѣде употребенъ за развитие на реформитъ въ областта на работническото законодателство. Такава сж приблизително нашитъ предвиждания, като сме оперирали съ оскѣднитъ данни, които сме имали на разположение, за да се доберемъ до приблизителната цифра, която ще легне въ товаръ на държавата, на работодателитъ и на работницитъ въ случаетъ, при които и третитъ тѣзи фактори трѣбва да внасятъ.

Попита се: по какъвъ начинъ и какъ по целесъобразно и полезно ще бждатъ използвавани тѣзи фондове? Това е въпросъ на обмисляне, г-да, и ние нѣма да се амбицираме и да искаме, както въ законопроекта се предвижда, сумитъ, които ще останатъ излишни, да ги внасяме непременно въ Народната банка. Далъ ще възприемемъ мнението на г. Ляпчевъ и на другъ — ако бѣдо доказано, че е по-целесъобразно и по-полезно — да се внасятъ излишнитъ суми отъ фонда въ ипотечаренъ заемъ като най-сигуренъ или да се внесатъ въ популярнитъ банки, представители на които идваха да апелиратъ за това, понеже сж по-средни съ този родъ операции — това е единъ въпросъ на смѣтка и на целесъобразностъ, отъ който правителството нѣма да прави капиталтъ. И ако се признае, че чрезъ начинитъ, които г. Ляпчевъ или другъ нѣкой ще предоставятъ, ще може да се постигнатъ подобри резултати, ние съ благодарностъ ще ги възприемемъ, за да бждатъ работницитъ действително гарантирани отъ надежди.

Ние смѣтаме, г-да, съ средствата на този фондъ, когато той порастне чувствително, да направимъ много работи. Ние имаме нужда не само отъ хигиенични жилища, но и отъ санаториуми. Сега се замислюва да се построи единъ санаториумъ наблизо до София, надъ Семинарията, където имаме въ владение едно хубаво мѣсто. Планътъ е изготвенъ, разполагаме съ единъ фондъ отъ 18 милиона лева, който се намира по настоящемъ въ Народната банка и който можемъ да използваваме за съграждане на този санаториумъ за гърдоболни, съ който ще задоволимъ на първо време нуждитъ на работническото. А когато бждатъ капитализирани остатѣцитъ отъ вноскитъ и се разрастватъ до по-голтѣми размѣри, ние ще можемъ да ги употребимъ за подобрене условията на трудящитъ се маси.

Г. г. народни представители! Това сж накѣсо принципитъ, които сж легнали въ законопроекта. Азъ ви казахъ, че съ този законъ проектъ ние отговаряме на една действителна социална нужда и че ние, които сме обещали на широкитъ трудящи се маси, че ще отдѣляме достатъчно време и грижи, за да подобримъ тѣхното положение, дотолкова доколкото това е възможно при условията, въ които се намира нашата страна, съ този законъ проектъ идемъ да покажемъ, че нашитъ думи не сж били празни залъгалки, както е било въ миналото, само за да изгърбнемъ довършието на избирателитъ, но че ние сме действително напоени искрено отъ една реформаторска дейностъ въ това отношение.

Съ благодарностъ ще възприема въ комисията всички онѣзи полезни прибавки или нѣкъ поправки, които ще се укажатъ отъ почетаемитъ народни представители. Надѣвамъ се, че съ общи усилия той ще бѣде въ скоро време дѣло свършено и че ние ще можемъ действително да се похвалимъ, че сме извършили една полезна социална работа и по този начинъ да затворимъ устата на мнозина, които мислятъ, че иматъ монопола за социално покровителство на работницитъ. Въ миналото най-голтѣмитъ пакостници, най-голтѣмитъ злосторници всекога сж се мичили съ най-хубавитъ програми и обещания, но когато сж дохаждали на властъ сж ги забравяли, тѣ сж оставали по тѣхнитъ избрани трибуни, и не сж помисляли за тѣхъ. Ние трѣбва съ това одѣлоторяване на нашитъ обещания да въвърнемъ вѣрата въ българския народъ. Вѣрата на българския народъ се уби отъ тази демагогия, която знаеше само да нише хубави програми, да прави хубави обещания, но които си оставаха само обещания. Благодарение на нея, изгуби се у народа вѣрата въ творческото на съвременната демокрация. И затова, обезвѣренъ, нашитъ народъ, отиде да търси спасението си въ други пятница, които не сж за нашата действителностъ. България, по своята икономическа структура, трѣбва да бѣде управлявана само демократически. Всичко онова, което напослѣдѣкъ нафоя, наобна, бѣше резултатъ и на това обезвѣряване въ творческата мощъ на гражданската демокрация: Новата властъ, която дойде въ името на една реформа въ всѣко отношение на правитъ въ миналото, съ

поставянето още въ първият заседание на Камарата на обсъждане единъ такъв законъ, иде да даде началото на тази наша дейност — нашитѣ думи да станат дѣла, щомъ като бъдемъ въ положение да ги сътворимъ. Така ще останат критичитѣ ни съ олюблиеното и съ завистта си, че ние, макаръ и представители на буржоазната демокрация, имамо не по-малко грижи отъ тѣхъ за работничеството, което смѣтаме като единъ цененъ факторъ въ производството. Не еднакъ сме казвали, че работничеството трѣбва да бѣде издигнато въ всеко отношение, материално и морално, до положението на единъ просвѣтенъ инструментъ въ производството, нѣщо, което е въ интереса и на самия капиталъ. Съ тѣзи осигуровки, като му обезпечаваме спокойни дни, като му даваме възможностъ чрезъ увеличаване продуктивността на своята дейностъ да получава по-големи помощи, като го правимъ единъ по-интензивенъ производител, ще засилимъ непрекъснато и нашето производство. Този законъ ще укаже благотворно влияние върху духа на нашето работничество, той ще го успокои и всеки единъ ще се замисли дали трѣбва да се провължава да се върви по тази пъть, въ който боинитѣ времена, болната психология накарала нашия народъ да отиде. Вѣрата на българския народъ въ творческата мощъ на демокрацията, която не е чужда на неговитѣ болки, по която търси основа, което се казва социална солидарностъ, социална правда, която търси хармоничното развитие на всички класи и съсловия, като налага жертви на по-силния икономически въ полза на по-слабия, понека-лека ще се възобнови и той ще се възвърне къмъ нея, където е неговото мѣсто. България по своята стопанска и икономическа структура е страна на дребнитѣ съществуващи, на основа, което е снафство, работничество и т. н. Всички тѣ съ ценни и еднакво се покровителствуватъ отъ държавата. А покровителствувани тѣ, нѣма да мислятъ за докарване частно въ България съ онѣзи методи и начини, за които напоследъкъ се отвориха на мнозина очитѣ, че съ били наместни и много зловредни и отъ които ако не се изпъримъ, може да ни докаратъ до едно окончателно загиване. Комунизъмътъ въ България вече си изпѣл пѣсента. На става ерата на демокрацията, която е за постепенитѣ придобивки, за еволюцията. Въ това отношение ние се доближаваме до онѣзи, които изповѣдватъ действително принципитѣ на социализма, но ги изповѣдватъ така, както съ ги разбирали създателитѣ имъ, тѣзи, които създадоха социализма — Марксъ и Енгелсъ. Въ една страна като България, съ едно такова закѣснѣло икономическо развитие, да се говори за социална революция е една лудостъ, е едно престъпление. Който щете букваръ по социализма да отворите и прочетете, ще разберете, че отъ основа, което е необходимо, което е като предпоставка за социална трансформация въ България, нѣма нито поменъ, нито заченка. Въ България, която е една назаднала страна въ всеко отношение, и въ икономическо и въ стопанско, която има съ стотинци хиляди дребни съществуващи, да се говори за една социална революция, е една безсмислица. Ние нѣмаме даже заченки отъ онѣзи материални и морални предпоставки, които обуславятъ едно социално трансформиране. Но нашитѣ комунисти, които се явяватъ днесъ подъ фирмата трудовики, въ продължение на 20 години тровиха душата на българския народъ, като му сочеа пѣтица гибелни, и като една неизбежна konsekвенция отъ това бѣха събитията отъ м. септемврий. Съ този законъ и съ тази решителна и смѣла крачка, която ние правимъ въ областта на социалното законодателство — да покровителствуваме искрено и решително труда, като не държимъ смѣтка за това, че на нѣкои това нѣма да се хареса и че ще правятъ мнѣн, когато ще трѣбва ние да ги заставимъ да понасятъ известни тежести — ние ще възвърнемъ вѣрата на българския народъ въ демокрацията и чрезъ нея ще можемъ да съградимъ нашето благоденствие въ материално и културно отношение (Рѣкопלטскания отъ сговориститѣ), да дадемъ единъ толчокъ, да дадемъ единъ потикъ, да дадемъ единъ разкритъ на всички основа, което твори и създава материални блага — и на капиталиста, и на занаятчията, и на работника, и на земеделеца. Въ общото хармонично развитие на всички тия национални енергии ще можемъ съ сигурностъ да гледаме благополучното излизане на България отъ днешното положение. Настоящиятъ законопроектъ, г-да, е една първа и решителна крачка и той е гаранцията, че ние нѣма да се спремъ въ това направление, и че онзи пъть, който е начертанъ въ нашата програма, какво ние ще бъдемъ за смѣли реформи въ стопанско, въ икономическо и въ социално отношение, ще бѣде

следванъ. Ние съ този първъ законъ даваме несъмнено доказателство за непоколебимостта ни да вървимъ смѣло и решително въ това направление. (Рѣкопלטскания отъ сговориститѣ)

Председателъ: Г. г. народни представители! Ще постави на гласуване приеждането по принципъ на законопроекта за общественитѣ осигуровки. Ония отъ васъ, които съ за приеждането по принципъ законопроекта за общественитѣ осигуровки и за изпращането му въ комисията по Министерството на търговията, промишлеността и труда, моля да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема единдушно.

Г. министерствътъ на финанситѣ има думата.

Министъръ П. Тодоровъ: Г. г. народни представители! Предъ видъ спешността на законопроекта за намаляване вносите мито на захарта, азъ ви моля да се съгласите да прередиамъ дневния редъ и да пристѣпимъ къмъ дебатирането на този законопроектъ. (Рѣкопלטскания отъ социалдемократитѣ)

Председателъ: Ония отъ васъ, които съ съгласни съ предложението на г. министра на финанситѣ, вмѣсто втората точка отъ дневния редъ да бѣде поставена четата точка на сѣдния, а именно първо четене на законопроекта за облагане захарта съ мито, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта

Секретаръ Т. Кожухаровъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. приложение № 6, Т. I)

Обяждатъ се: Безъ дебати да се приеме.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ (д. д): Понеже съ този законопроектъ се прави изразъ на политиката на правителството да улесни търговията и да даде възможностъ на населението да се снабдява съ по-евтина захаръ, правимъ предложение законопроектътъ да бѣде приетъ на първо четене безъ дебати, защото никоя група нѣма да се противопостави.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Обаче да отиде въ комисията.

Председателъ: Следъ предложението на г. д-ръ Джидровъ, да се приеме законопроектътъ безъ дебати, понеже никой не иска думата, то полагамъ законопроекта на гласуване.

Моля ония г. г. народни представители, които приематъ на първо четене по принципъ законопроекта за облагане захарта съ мито, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Съгласно правилника, да се изпрати въ комисията.

Председателъ: Ония отъ васъ, които съ за изпращането на законопроекта въ комисията по Министерството на финанситѣ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за възстановяване на запечатата предъ съдилищата.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта

Секретаръ Т. Кожухаровъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. приложение № 7, Т. I).

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стоянъ Костурковъ.

С. Костурковъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Внесеното законодателно предложение, както чухме, има за цѣлъ да възстанови старото положение по закона у насъ, сир., предъ мирови сѣдия да могатъ да се явяватъ защитници по дѣлата на гражданитѣ. (Плъчка)

Председателят: Моля, тишина, г-да!

С. Костурковъ (д. ег): Въ миналото дружбашкото правителство унищожи това право на адвокатурата предъ мировото съдилище, като изтъкваше главния мотив, че нѣмало нужда отъ никаква защита предъ мировия съдникъ на странитѣ; че адвокатитѣ, вмѣсто да услужаватъ на правосъдието, тѣ го заблуждавали; че главната целъ на адвокатурата и адвокатитѣ е била да скубятъ странитѣ. Не ще съмнение, че това не бѣше сѣщиското, истинското убеждение и мотивъ, който накара дружбашкото правителство да отнеме правото на адвокатитѣ да се явяватъ като защитници на странитѣ предъ мировитѣ съдникъ. Истинскиятъ мотивъ, който накара дружбашкото правителство да унищожи това право на адвокатурата да се явява предъ мировия съдникъ, бѣше . . .

П. Деневъ (д. ег): Не, правото на населението да си служи съ адвокатската защита — то се отне.

С. Костурковъ (д. ег): Моля, г. Деневъ. Азъ ще кажа две думи върху тази работа, защото мисля, че я разбирамъ, макаръ и да не съмъ адвокатъ; и защото по съмъ адвокатъ; затова вземахъ думата, понеже мисля, че никой не може да ме обвини въ лична користь (Нѣкон отъ егзотериститѣ ржкопѣскаатъ) Само заради това вземахъ думата; иначе нѣмаме да взема думата.

Истинската целъ, г. г. народни представители, която се преследваше отъ дружбашкото правителство съ отнемане правото на адвокатитѣ да се явяватъ като защитници на странитѣ предъ мировия съдникъ, бѣше да се отнеме по този начинъ възможността за пренитарае и за живото на адвокатитѣ въ малкитѣ центрове, дето има само мирово съдилище, а чрезъ това да се отнематъ интелектуалнитѣ водачи на тѣхъ пареченитѣ „градско-адвокатски партии“, паречени така отъ дружбашкия съюзъ, отъ дружбашитѣ. Както виждате, дружбашкото правителство, когато взе това законодателно мѣроприятие, се ржкопѣскаше отъ една много висока, много добра користна целъ — да може да доубие своитѣ политически противници въ лицето на другитѣ партии, въплъ отъ дружбашкия съюзъ. Населението въ много къдетъ срокъ почувствува удара, който му се нанесе съ тая законодателна наредба, и тоя ударъ бѣше много почувствителенъ за населението, отколкото за адвокатитѣ въ малкитѣ градски и селски центрове, гдето имаше и има и днесъ мирови съдилища. Работата се премѣсти, центърътъ на тежестта се премѣсти — вмѣсто въ устната педоария, въ инемената. Адвокатътъ си стоеше въ писалището и която отъ странитѣ почувствуваше нужда отъ защита, тая защита се правеше въ форма на изложение, на заявление и т. н. инамено предъ мировитѣ съдилища. Тѣхъ цето материалната щета, която се нанесе на адвокатитѣ въ България по този начинъ, бѣше сравнително много малка, дори, ще кажа, въ нѣкон отношения нищожна, а щетата, която се причини на странитѣ, които се явяваха да се съдятъ предъ мировитѣ съдникъ, бѣше огромна. Предъ мировитѣ съдникъ, които внаги и особено въ последнитѣ години бѣха претрушани съ много дѣла, се явяваха странитѣ и тая страна, която бѣше по-устата, по-дяволита и по-хитра, обикновено тя съумѣваше да се защити тѣхъ или иначе, а простичкиятъ човѣкъ, макаръ и да представява правата страна, се забъркваше, не можеше да си отвори устата предъ съдникъ и той най-често пакъ биваше ошетяванъ.

Независимо отъ туй, дружбашкото правителство направи друго едно промѣнение, което още повече влажни решенията по този въпросъ. На мировитѣ съдникъ се възложи правото да разглеждатъ дѣла не вече до 4, 5 и 6 хиляди лева, а до 10,000 л.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): По смлячната оцѣнка.

С. Костурковъ (д. ег): Да. Това бѣше, г-да, по смлячнитѣ регистри. Фактическата стойностъ на такива искове бѣше 10, 20, 30 пѣти по-голямъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: До ето пѣти.

С. Костурковъ (д. ег): Е добре, когато предъ единъ мирови съдникъ се разглеждатъ дѣла по такива искове отъ такива грамадни суми, да лишите страната отъ възможността да се защити по единъ достоенъ и честенъ начинъ, това значи, да подривате не само престижа на

правосъдието, но още и да подкосявате интереситѣ на смлячнитѣ се страни. Тѣкмо тия резултати се получиха отъ промѣната, която дружбашкото правителство направи въ тая областъ. И затуй рѣдко ще срещнете въ България селянитѣ, който да одобри това законодателно мѣроприятие на дружбашкото правителство. Всички видяха противъ тая промѣна и всички искатъ да имъ се даде възможностъ, когато пожелаатъ, да могатъ да потърсятъ адвокатска защита. Нашиятъ селянитѣ не е тѣхъ простъ, както си въобразяватъ нѣкон, особено както помпелниха нѣкон отъ бившитѣ дружбашки управници, да не разбира до тамъ своитѣ интереси, че да защити едно таково положение, което тѣ прокараха. Азъ съмъ слушалъ селяни, г. г. народни представители, които долавятъ по интуция нѣкакъ, че добросъвестниятъ адвокатъ — за него е думата — не е вжженграчъ, а е помагачъ на правосъдието въ лицето на съдникъ, за да се разкрие, когато вледиратъ защитницитѣ на дветѣ страни, истината въ пълната ѣ шпота и голота, и да получи наказанието си ози, който се виноватъ, а правото си оня, който го има. Това е въ съзнанието на простичкия, но на честно мислящъ селянитѣ.

Въ връзка съ отнемането на педоарията отъ адвокатитѣ предъ мировитѣ съдилища, прокара се и една друга промѣна: ижтующитѣ мирови съдникъ — едно начало, което ето като точка въ нашата радикалска програма; едно начало, което првехме тухъ по принципъ, когато се обсъждаше този въпросъ. Но както всички добри идеи въ голѣмата си частъ бѣха окаркиатурени отъ дружбашкото законодателство и още повече отъ начина, по който бѣха прилагани законитѣ, въ които лѣгнаха тѣзи идеи, така и въ тоя случай въпросътъ за ижтующитѣ мирови съдникъ се разреши много несполосно. И днесъ ние имаме единъ новикъ отъ хората, както на градоветѣ, така и на селата, противъ начина, по който се разреши въпросътъ за ижтующитѣ мирови съдникъ. Азъ поставямъ този въпросъ въ връзка съ дебатираното законодателно предложение, за което предложеше нашата радикалска група ще гласува. Забѣгамъ втория въпросъ, за да припомня на г. министра на правосъдието да внесе специаленъ законопроектъ за ижтующитѣ мирови съдникъ.

Г. Нешковъ (д. ег): Това ще е една грѣшка, г. Костурковъ. За подвижнитѣ мирови съдилища педейте говори така.

С. Костурковъ (д. ег): Моля Ви се. — Защото съдилището въ околийския центъръ ето закрито, г-да, вратата му еж почти затворени, защото остава тамъ секретарътъ или който и да било другъ, по съдникъ, който извършва между другото и нотариални дѣла, го нѣма. Хората търсятъ съдникъ да имъ извърши нотариална работа: завѣржаване на подписи, на завѣшане и пр. — работи, които не търпятъ отлагане, но не могатъ да го намѣрятъ. Затуй ижтующитѣ съдникъ нека ги има, но, нѣрво, тѣ трѣбва да бъдатъ специални съдникъ, само да ижтуютъ, а въ сколийския центъръ трѣбва да си има съдникъ, и, второ, компетентността на ижтующитѣ съдникъ трѣбва да бъде крайно стѣпенена, ограничена, защото тѣ нѣматъ фактическата възможностъ да посаятъ съ себе си нито библиотека, нито каквото щете друго, за да правятъ справки, когато стане нужда да разрешатъ нѣкой голѣмъ и посложенъ въпросъ.

Затуй азъ моля г. министра на правосъдието да се занеме и съ този въпросъ, да внесе специаленъ законопроектъ и по него. А законодателното предложение, което съмъ подписалъ, казахъ и повтарямъ, ще гласуваме всички, защото е умѣтно, защото е разумно и защото то се диктува отъ житеешитѣ интереси на правосъдното дѣло и особено на населението въ селата. (Ржкопѣскавания отъ сговориститѣ и социалдемократитѣ)

Председателят: Г. г. народни представители! По законопроекта нѣма занесани други оратори. Считамаъ дебатитѣ по този законопроектъ за приключени.

Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ Я. Стоенчевъ: Г. г. народни представители! По настояния законопроектъ азъ ще остава настрана ония партийни съображения, по които еж направени измѣненията отъ бившето правителство, които се иска да бъдатъ премахнати съ този законопроектъ. Ще излѣза отъ интереситѣ на правосъдното дѣло. Адвокатътъ е помощникъ на съдникъ и трѣбва, когато ще говоримъ за адво-

ката, да реализаме обикновено гледнище, а не отъ онова гледнище, отъ което обикновено гледат да излизат — да гледатъ на адвоката като на лице, което иска да измами съда. Че съдията има нужда отъ адвоката и че тази нужда е била тъй необходима и тъй голяма, показва ашетата, която министерството направи по този въпросъ. Запитани всички мирови съдии въ България, какъ гледатъ на въпроса за възстановяване на адвокатската защита предъ мировитѣ съдилища, единодушно всички се произнесоха, че тя трѣбва да бъде възстановена. Само единъ съдия въ Варна телеграфически отговори, че трѣбва да бъде възстановена, но съ законъ, като смѣташе, че тя ще бъде възстановена съ министерско постановление.

Д-ръ П. Джидровъ: (с. д.) Той още ли е съдия?

Министъръ Я. Стоенчевъ: При туй положение, азъ казвамъ, че самитѣ мирови съдии чувствуватъ голямата нужда отъ помощници, които да ги освѣтляватъ, независимо отъ странитѣ, които чувствуватъ тази нужда и които се принуждаватъ да плащатъ много повече сръдства, за да могатъ да се сподиятъ съ една защита, която се обръща отъ устна въ писмена, непълна и неясна, която изпуска много въпроси, които се повдигатъ при следователната и която дава възможностъ на много хора, които желаятъ да обрватъ правосъдието въ полза на лица заинтересовани, да усѣватъ въ това, при опазн неготовностъ, при опазн слаба подготовка на нашето население въ села и градове да се защитава, при опазн сложностъ и многобройностъ на законитѣ, които съществуватъ у насъ, съ тѣхнитѣ измѣнения, видоизмѣнения и измѣнения на видоизмѣненията, което пѣше е обръкало даже и самитѣ съдии. Ето защо, по тѣзи съображения, азъ смѣтамъ, че тази защита трѣбва да бъде възстановена и законопроектъ трѣбва да бъде приетъ по принципъ.

Тукъ е прокаран и друго пѣше — да бъде допусната по извѣстни процеси защита съ повече отъ единъ адвокатъ. Законодателятъ отъ миналото управление е поставилъ едно положение много несправедливо, което подпомага на едната страна — държавата — да се защитава добре, когато иска, като ѝ позволява да има колкото ще защитници и адвокати по единъ процесъ, а на другата страна, която е гражданитѣтъ, отнема правото да има повече отъ единъ защитникъ предъ окръжнитѣ съдилища. Тази несправедливостъ, която нарушава принципа за равенството на странитѣ въ процеса, трѣбва да бъде непременно премахната, за да може да се даде възможностъ, особено по голѣми и сложни процеси, дето се взематъ по двама адвокати, да се разясняватъ процеситѣ. Азъ съмъ свидетелъ — а има оплаквания отъ съдилищата за такива случаи — когато вследствие на неуяснение на единъ процесъ, поради неговата сложностъ, издаденитѣ решения сж толкова лоши и така излагатъ правосъдието дѣло, че се търси модусъ да се поправятъ грѣшки, които не е въ състояние да поправи Касационниятъ съдъ, понеже формални нарушения тукъ нѣма, а въпросътъ е компрометиранъ по сѣчество вследствие на неуяснение. Тѣй щото нуждата нѣкъде отъ двама защитници по единъ процесъ е много належаща и това начало трѣбва да бъде възстановено, защото странитѣ сами ще предпочетатъ и сами ще видятъ, дали тѣ могатъ да дадатъ средства за защита отъ повече адвокати.

А отгѣняването на защитата предъ Административния съдъ е една много голяма пакостъ, защото, тѣй както бѣ поставенъ въпросътъ отъ дружбашитѣ, съ масата измѣнения, които тѣ направиха, и поради невъзможността на хората да идватъ тукъ отъ разнитѣ краища на България, за да защитаватъ своитѣ интереси, се отне възможността да обясняватъ предъ съда и писмено и устно отгѣзи данни, които трѣбва да се сложатъ като основа на процеса. Понеже на лицата, които даватъ тѣжба, жалба предъ съда, държавата или съответното учреждение дава писменъ отговоръ, за който странитѣ обикновено не знаятъ, и понеже нѣматъ адвокати, нѣма кой да ги научи, отгѣзи добавчи въпроси, които държавата или подлежаитѣ учреждения сж поставили въ отговоръ на жалбата, оставатъ безъ отговоръ, Административниятъ съдъ ги изпуца, а това много пъти е отъ голяма вреда за интереситѣ на самото население. А съ това, г-да, така поставенъ въпросътъ, така изложено правосъдието дѣло: — съдилищата да бъдатъ принудени да издаватъ решения безъ да бъдатъ достатъчно освѣтлени — извънредно много се подбива и подби преектижътъ на правосъдието у насъ. Въ името на този престижъ, който трѣбва да бъде възстано-

венъ, и за да се даде възможностъ на съдитѣ да бъдатъ освѣтлявани правилно, азъ поддържамъ този законопроектъ и моля да бъде приетъ по принципъ и препратенъ въ комисията. (Ръкоплѣскания отъ говоритѣтъ)

Председателъ: Г. г. народни представители! Ще поставя на гласуване приеането по принципъ на законопроекта за възстановяване на защитата предъ съдилищата. Отгѣзи отъ васъ, които сж за приеането по принципъ на този законопроектъ и за изпращането му въ комисията.

А. Ляпчевъ (д. сг.): Нѣма нужда да се изпраща въ комисията.

Председателъ: Добре. — Отгѣзи отъ васъ, които сж за приеането на законопроекта за възстановяване защитата предъ съдилищата по принципъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранieto приема.

Има думата народниятъ представителъ г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д. сг.): Г. г. народни представители! Когато се гласуваше законътъ за запрещение на адвокатитѣ да упражняватъ своята професия, азъ говорихъ противъ. Оттогава до днесъ сръщитѣ ми съ хора отъ всевъзможни сръбди изъ нашето общество сж още повече засилили моето убеждение, че онова, което е създавалъ опитътъ въ напредналитѣ държави, онова, което е основата на вѣщо правосъдие, не може по единъ варварски начинъ да се отгѣнява въ България. И днесъ, когато се намираме предъ този законопроектъ за отгѣни на това варварско, ще го гласувамъ, запрещение, азъ смѣтамъ, че е излишно да се приказва дори по този въпросъ — той е толкова ясенъ, Доказателство на това е, че отъ групата на опия, които съ съзнание или безъ съзнание, на онова врѣме сж поддържали противния законопроектъ, не се намира днесъ никой, който да го поддържа. (Ръкоплѣскания отъ говоритѣтъ)

Азъ смѣтамъ, че е излишно този законопроектъ да отива въ комисията — нѣма какво да се разглежда тамъ. По племиситѣ, по здравъ разумъ, по необходимостъ, ще кажа азъ, за правда, налага се да се отгѣни една варварщина и да се възстанови редътъ въ държавата.

Моля г. председателя да постави на гласуване предложението ми за спешностъ на законопроекта. (Ръкоплѣскания отъ говоритѣтъ)

Председателъ: Г-да! Има предложение да се гласува спешностъ на законопроекта за възстановяване защитата предъ съдилищата. Отгѣзи отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранieto приема.

Ще приетжимъ къмъ второто четене на законопроекта. Моля г. секретаря да прочете законопроекта членъ по членъ.

Секретаръ Т. Кожухаровъ (д. сг.): (Чете)

„З А К О Н Ъ“

за възстановяване защитата предъ съдилищата.

Председателъ: Що положи на гласуване заглавието на законопроекта.

Отгѣзи отъ васъ, които приематъ заглавието на законопроекта тѣй, както се прочете отъ г. секретаря, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранieto приема.

Секретаръ Т. Кожухаровъ (д. сг.): — (Чете членъ единственъ — вж приложение № 7, Т. I)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Кънчо Милановъ.

К. Милановъ (д. сг.): Има една фактическа погрѣшка. Въ пунктъ 3 е казано: „дубликуванъ въ брой 94 отъ 29 юний“. Тя е една фактическа погрѣшка. Трѣбва да се каже: „отъ 29 юний“. Та моля, да се поправи юний на юлий.

Председателъ: Които приематъ членъ единственъ отъ законопроекта тѣй, като се прочете, съ поправката, предложена отъ г. д-ръ Кънчо Милановъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, събранieto приема.

Следующата точка от дневния ред, г. г. народни представители, е второ четене на законопроекта за земледелието и контролни институти. Понеже докладът на комисията не е напечатан и не може да се разгледа на г. г. народните представители, то тази точка не ще може да се разгледа днес.

Минаваме на следующата точка от дневния ред, а именно: първо четене на законопроекта за скритите недостатъци при покупко-продажбата на домашните животни.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь Т. Кожухаровъ: (Прочита законопроекта изпъло, заедно съ мотивите към него — вж. приложение № 8, Т. I)

Председателъ: Има думата народният представител г. д-ръ Йосифъ Фаденхехт.

Д-ръ Й. Фаденхехт (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Внесеният отъ г. министра на земледелието и държавните имоти законопроектъ за скритите недостатъци при покупко-продажбата на домашните животни изглежда, че не може да привлече вниманието на по-голямата част отъ народното представителство, защото навърно смятатъ, че се касае за една съвършено специална материя, която не може да заинтересува всички народни представители. Обаче азъ считамъ, както счита това и г. министърътъ въ своята мотивировка къмъ законопроекта, че се касае за едно важно нововъведение, което засяга интересите на грамадна част на населението въ нашата страна, особено отъ селското население, и желателно е народното представителство да прояви интересъ къмъ този законопроектъ.

Азъ ще се огранича въ няколко само думи накъсо да се сира върху някои принципиални въпроси, като смятамъ, че този законопроектъ, като го приемемъ по принципъ, ще тръбва непременно да претърпи една доста съществена преработка, за да бъде подготвенъ за второто четене, и за тази целъ азъ смятамъ — както това ще стане ясно отъ оный, което ще пазожа — че ще бъде добре законопроектътъ да бъде разглежданъ въ съвместно заседание на комисията по Министерството на правосъдието и Министерството на земледелието и държавните имоти. Собствено, правилно погледнато, би тръбвало да се очаква такъвъ единъ законопроектъ, съ който се измъняватъ и замъняватъ редъ законоположения отъ закона за задълженията и договорите, да бъде внесенъ отъ Министерството на правосъдието. Защото не е достатъчно оправдане обстоятелството, че обектите, за който се законоподотува, въ известни отношения съ памира подъ грижата на Министерството на земледелието — добитъкътъ, за който се грижи отдълно по скотовъдството, ветеринарниятъ и т. н. отъ Министерството на земледелието и държавните имоти — за да се оправдае внасянето на такъвъ единъ законопроектъ отъ министра на земледелието и държавните имоти. Материята, която се урежда въ този законопроектъ, засяга съдебното законодателство у насъ и тръбваше този законопроектъ да изхожда — макаръ и по инициативата въ Министерския съветъ или чрезъ лично уговаряне съ министра на правосъдието — отъ Министерството на правосъдието. Това именно обстоятелство, дото този законопроектъ е изработенъ отъ Министерството на земледелието и държавните имоти — макаръ както узнахъ, и да е миналъ и презъ кодификационната комисия — обяснява до известна степенъ ония вътрешни противоречия, които съ допуснати въ него и които тръбва да бъдатъ преработени въ комисията.

Касае се за следното. Действащото законодателство по този въпросъ, както е изложено въ мотивите, е много оскъдно. Въ закона за задълженията и договорите, въ отдѣла за продажбата, се предвижда специално за продажбата на животни, че продавачътъ като отговаря, както всеки продавачъ, за скрити недостатъци на продадена вещь — въ случая, на продаденото животно — дължи обезпечение за тия скрити недостатъци; дава се право на купувача, по силата на това задължение на продавача, да иска или унищожение на продажбата, или намаление на цената. Специално за продажбата на животни се определя единъ срокъ отъ 8 дни, до изтичането на който тръбва да бъде предявенъ отъ купувача искъ било за унищожение на продажбата, било за намаление на цената, ако се окаже, че купеното животно има скрити недостатъци, които го правятъ негодно за онова употребление,

за което то е предназначено, или пъкъ намаляватъ неговото използване до такава степенъ, че ако купувачътъ би знаелъ тѣзи недостатъци, не би го купилъ, или би далъ по-малка цена. Недостатъкътъ на досегашното законодателство се състои въ две точки. Първо, срокътъ отъ 8 дни е билъ въ много случаи недостатъченъ, защото следъ изтичане на този срокъ правото на купувача да иска унищожение на продажбата, респективно намаление на цената, се погасява, а въ много случаи въ този срокъ не е било възможно за купувача да открие скритите недостатъци, болестята на животното, защото болестята може да има своето начало още отъ времето, когато животното е било у продавача — той да е, тъй да се каже, виновенъ за тази болестъ — и да се прояви следъ като тоя срокъ отъ 8 дни отдавна съ е изминалъ, поради това че инкубационниятъ периодъ на болестята е по-дълъгъ отъ 8 дни. Значи съ тая краткостъ на срока се ошегява купувачътъ. Второ, не било справедливо за всички случаи, въ които купувачътъ би ималъ право да иска унищожение на продажбата на едно животно поради скрити недостатъци, поради скрита болестъ, срокътъ да бъде все единъ и същъ, а тръбваше да се обърне внимание на обстоятелството, че времето за проявяването на различните скрити болести е различно, споредъ, естеството на болестята или недостатъка. Значи: налага се да се специфициратъ случаите — споредъ различните болести у различните животни да се предвидятъ различни срокове. Но, да го кажа веднага тукъ, съставителятъ на законопроекта въ туй отношение, смятамъ, е отишълъ много далечъ; установилъ е въпроса и материята, като е предвидилъ много и различни срокове. Азъ смятамъ, че е възможно да се постигне същата целъ, като се предвидятъ два-три различни срока, които да обгърнатъ всички случаи, безъ да има нужда за всяка отдѣлна болестъ да бъде точно спазенъ оный инкубационенъ периодъ на болестята, който ветеринарната наука днесъ е установила. Това е една безлика отъ второстепенно значение.

Но онова, което ме интересува като юристъ, то е едно противоречие, което азъ забелязвамъ въ този законопроектъ. За да се разбере това противоречие, ще тръбва да забележа въ какво отношение досегашното законодателство било недостатъчно. Действащиятъ законъ за задълженията и договорите поставя продажбата на животни на равна нога съ продажбата на всички други вещи и предоставя на усмотрението на съда, който ще се основе въ всеки отдѣленъ случай върху една експертиза, за да се произнесе дали откритиятъ въ известенъ срокъ недостатъкъ или болестъ на животното е билъ отъ такова естество, щото да направи животното негодно за употреблението, за което то е било предназначено, или пъкъ да намали неговото използване до степенъ такава, каквато ако би я ималъ предъ видъ купувачътъ, не би купилъ животното или би го купилъ на по-малка цена. Значи, оставяше се възможностъ за единъ голямъ произволъ — една голяма дума — оставяше се възможностъ за една несигурностъ и усложнение на процесите чрезъ експертизата. Желателно е винаги въ правните отношения да се гони едно опростотворяване, макаръ и за сметка на известни неправди въ известни отдѣлни случаи. По-важно е единъ законъ да бъде по-лесно приложимъ, по-малко да струватъ процесите и по-малко време да траятъ, отколкото да искаме пълна справедливостъ за сметка на пропакането на процесите и за сметка на усложнението на правните отношения. За тази именно целъ и въ други законодателства, напр. германското, французкото, па и швейцарското — доколкото можахъ да направя справка — съ предвидени специални законоположения за продажбата на животни, като се отнема на съда правото за всеки отдѣленъ случай да пренесва дали болестята или недостатъкътъ е отъ съществено значение, за да се развали продажбата, и се изброяватъ изчерпателно случаите, въ които купувачътъ има право да иска развалянето на продажбата. Това именно прави чл. 1 отъ настоящия законопроектъ. Той отгъбня положението, което го има въ закона за задълженията и договорите за другите случаи на продажба, по отношение отговорността на продавача за скрити недостатъци у продадената вещь. Въ чл. 1 се казва така: „Искъ за унищожение на продажбата, поради болести, пороци и недостатъци на продадени домашни животни, при липса на противно съглашение, може да бъде заведенъ, само ако животните страдатъ отъ изброените по-долу болести, пороци и недостатъци, и то въ сроковете, посочени за всеки отдѣленъ случай.“ Значи отнема се възможността за други

болести, за други недостатъци, да се повдигне въпросът за унищожение на продажбата. По този начин се създава една яснота въ отношенията между продавачът и купувачът при тия важни сделки въ нашия селски битъ и се защитава — нека въ това отношение поправа мотивитъ на законопроекта — не само купувачът, но и продавачът, защото и продавачът има пужда отъ зашита, да не бъде излаганъ на риска да претърпи едно унищожение на сделката, който е направилъ, поради това, че купувачътъ откърилъ единъ недостатъкъ, който съдътъ въз основа на експертната е констатиралъ, че е отъ съществено значение. Тръбва да се знае ясно за какви болести, за какви недостатъци ще може купувачът да иска унищожение на продажбата; значи и продавачът да знае какво го чака при констатирането на такива болести и недостаци. Азъ съмтамъ, че тази реформа по принципъ може да се одобри — тя е приемлива, стига само да се направятъ изправки относително сроковетъ.

Обаче съставителятъ на законопроекта, като е възприелъ това ново начало, написалъ е чл. 3, който не е нищо друго, освенъ едно копие на чл. 268 отъ закона за задълженията и договоритъ, приспособенъ къмъ продажбата на домашни животни. Буквално смъщялъ текетъ на чл. 268, го има и въ чл. 3 на законопроекта, дето се казва: (Чете) „Продавачътъ дължи обезщетение“ — това, очевидно, е грѣшка въ редакцията, трѣбва да гласи обезщетение — „за скрититѣ болести, пороци и недостатъци на продаденото или замѣнено животно, които го правятъ негодно за употреблението, за което е предназначено, или намаляватъ неговото използуване до такава степенъ, че ако купувачътъ ги бѣше знаелъ, не би го купилъ или би далъ по-малка цена“. Това сѫ двѣтъ основанья на иска за унищожение на продажбата и на иска за намаляване уговорената цена. Реформата именно въ туй се състои, че вече се отнема възможността да се спори въ отбѣлни случаи дали скритата болестъ, дали скритиятъ недостатъкъ е отъ естество да прави негодно животно за употреблението, за което е предназначено, обаче въ чл. 1 болеститъ се изброяватъ абсолютно, безъ да се допуска по-нататкъ едно прецениване важноста на недостатъка или болестта. Ако приемемъ, че вносителътъ на законопроекта сериозно е смѣталъ чл. 3 да остане заедно съ чл. 1, азъ тогава не виждамъ въ какво се състои тази реформа. Това значи, че пакъ ще трѣбва да се назначава експертна да се произнесе, дали болестта е шапъ, дали е чума, дали е туберкулоза, дали е нимфомания на кобилитъ и т. н. и дали тия болести сѫ отъ такова естество, че въ даденъ случай за даденъ купувачъ сделката би била неприемлива, ако той знаеше съществуването на тази болестъ или на този недостатъкъ. Очевидно, това е явно противоречие въ законопроекта, което може-би е допуснато заради това, защото той е миналъ презъ Кодификационната комисия и г. г. кодификаторитъ, за да го поставятъ въ хармония съ закона за задълженията и договоритъ, сѫ смѣтнали за необходимо да припишатъ чл. 268 отъ този законъ и да го поставятъ като чл. 3 въ настоящия законопроектъ. Азъ правя само догадки за това, не зная какъ е изработенъ този законопроектъ, обаче не мога друго-иче да си обясня текета на чл. 3 отъ законопроекта. Въ свързка съ чл. 3 има и други членове, които противоречатъ на началото въ чл. 1.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Н. Найденовъ.)

Това е, което искахъ да забележа; по-нататкъ не искамъ да говоря, защото се касае за специални въпроси, разглеждането на които ще отекни народното представителство, което е изморено отъ досегашнитъ рѣчи. Азъ ще направя предложение, съ което моля да се съгласи г. министърътъ на земледѣлието и държавнитъ имоти, щото този законопроектъ, следъ като бѣде приетъ по принципъ, да отиде въ комисията по Министерството на правосѣднето, която заедно съ комисията по Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти да го приготви за второ четене. (Ръкоплъскания отъ пѣкои говорители)

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. д-ръ Найденовъ Кормановъ.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст): (Отъ трибуната): Г. г. народни представители! Г. министърътъ на земледѣлието и държавнитъ имоти може да се похвали както съ законопроекта за онитнитъ полета, така и съ настоящия законопроектъ, който е единъ отъ най-належащитъ, особено въ днешно време. Ако такъвъ законопроектъ досега не е

станалъ законъ у насъ, то е било — нека го кажа откровенно — благодарение на нашата неуредена ветеринарна служба. Отъ войнитъ, отъ 1912 г., до днесъ както Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти, алгажирано и увлѣчено съ разни други законопроекти и предприятия, така и нашето ветеринарно дружество, не сѫ могли да се занимаватъ съ този важенъ законопроектъ.

Г-да! Търговията съ домашни животни у насъ днесъ е доста силно развита: въ всѣки градъ, въ всѣка паланка, даже въ всѣко село, има панаири. На тѣзи панаири покупко-продажитъ на добитъкъ ставатъ изключително чрезъ търговци-посредници, да ги кажемъ по пашенски джамбази, които сѫ вещи — да не кажа специалности, по майстори — които доста изкустно бораватъ съ този видъ търговия и печелятъ огромни суми за смѣтка на нашия наивенъ селянинъ. За нещастие, отъ друга страна, пашиятъ земледѣлецъ е толкозъ небреженъ, толкозъ нехаешъ, толкозъ немарливъ къмъ собственитъ си интереси, че той днесъ купува единъ конь за 10.000 л. или купува единъ чифтъ волове за 20—30 хиляди лева, безъ да отива при ветеринаренъ лѣкаръ, да му даде 20—30 л. и да го попита да му каже, да го усюкои, че тия животни, купени отъ него, не страдатъ отъ пѣкои болести, поне въ момента, когато е станала покупката. Това бѣщо пашиятъ селянинъ не го прави, г. г. народни представители. И това е печалното, че не само простодушиятъ нашъ селянинъ, но даже и по-сведущиятъ, по-знающиятъ, който не е толкозъ наивенъ, пакъ не дава на ветеринария лѣкаръ пѣкоя сума, за да му услужи въ покупката, а е готовъ да даде на джамбазина 100—200 л. за него му е направилъ сделката и за него му е откъсеналъ пѣкаква сума отъ продавача. На всички пазари и панаири, на които сѫ присѣтствувалъ, чувалъ сѫмъ ужасни негодувания, ужасни протести отъ тѣзи хора, които сѫ бивали измамени отъ тѣзи джамбази. И даже въ обиколката си, когато говорихъ за този законопроектъ, пашитъ селяни го посрѣщнаха съ радостъ. Едно, което каза и г. Фаденхехтъ, е вѣрно — че въ този законопроектъ има пѣкои пѣща, които трѣбва да се обмислятъ добре отъ почитаемитъ юристи.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. ст): Защото има наказателни мѣрки на джамбазитъ.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст): ... защото действително ще се създадатъ маса процесъ, съ които ще се справятъ съдниката или адвокатитъ.

Азъ сѫмъ длъженъ тукъ да дамъ пѣкон пояснение, тъй като г. Фаденхехтъ като неспециалистъ, не можа да възне съ скръпната на тази материя.

Г-да! Въ закона за договоритъ в задълженията е казано, че ерокътъ за развалянето на покупко-продажбата на домашни животни е само-осемъ дни. И г. Фаденхехтъ се чуди защо тѣзи ерокове въ таблицата сѫ твърде различни.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. ст): Не се чуди, по казвамъ, че сѫ много различни.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст): Да, много различни. — Г-да! Домашнитъ животни, като човѣка, иматъ толкова различни болести, отъ такова естество и такъвъ характеръ, че предвиденитъ тукъ ерокове, поне азъ като специалистъ, не бихъ носмѣялъ да ги пзмѣня. Напр., има една болестъ по коветъ, наречена месечна елѣпота. Извинете за откровеността, но азъ ще призная, че даже много фелдшери и много почетни ветеринарни лѣкари не могатъ да познаятъ тая месечна елѣпота въ началото ѝ. Тя се явява на месецъ, следъ 30 дни, трае 4—5 дни, следъ това очитъ постепенно се избистрятъ, а следъ това пакъ следъ нови 30 дни иде повторно това затъмняване или помътняване. Какъ можете за една такава болестъ да турите единъ ерокъ по-малкъ отъ 30 дни? Друго. Днесъ купувате една крава за 20 хиляди лева. Искате да бъдете гаритирани, че тази крава не е туберкулозна. За тази болестъ ерокътъ пакъ е 30 дни, защото чакъ следъ 30-ия день следъ първата туберкулинизация, като се туберкулинизира, мога да ви кажа, че е здрава — по-рано не мога. Защото ако по-рано другъ лѣкаръ е направилъ туберкулинизация и следъ 2—3 дни азъ я повторно, резултатътъ ще бѣде петочешъ или отрицателенъ; азъ трѣбва да чакамъ да измине време, организмътъ да изхвърли този туберкулинъ, който моятъ предшественикъ е турналъ въ кръвта на кравата, и следъ

като организъмът ѝ се освободи от този туберкулози, тогава повторната туберкулинизация може да направи известна реакция. Нимфомания въ кобилитѣ. Купувате една кобила за разплодъ, давате 30 хиляди лева за нея, обаче, ако има този порокъ, тя ще е годна за разплодъ. За да познаете, че не страда отъ този порокъ, трѣбва да минаатъ 10—15 дни. Щомъ мине този срокъ, азъ, продавачътъ, съмъ вече свободенъ отъ отговорностъ, а пъкъ купувачътъ да си е отворилъ очитѣ и въ нужния срокъ да е направилъ своитѣ рекламации.

Най-опасната болестъ, г. г. народни представители, за домашнитѣ животни е болестта саязъ въ копитѣ. Сяцо и при тази болестъ мѣкарътъ не смѣ по-рано отъ 30 дни да се произнесе, дали известенъ конь е здравъ или е заразенъ отъ саязъ. И тукъ пакъ, като е направена инжекция съ малениъ нѣколко лева преди продажбата, пакъ следъ 30 дни азъ ще бъда въ състояние да я повтора и тогава да се добера до по-положителни данни. Ако организъмътъ на този конь не реагира на тази инжекция съ малениа, тогава само мога да направя протоколъ или актъ за неговата здравота.

Г. г. народни представители! Азъ говорихъ съ всички колеги въ Министерството и въ Висшия ветеринаренъ съветъ, на които казвахъ да не прокарваме всички поменати болести; но този законъ, казахъ, е належащъ, да вземемъ най-главнитѣ, най-разпространенитѣ болести, за да можемъ да гарантираме отчасти нашето население отъ тази измама, отъ която джамбазитѣ, за смѣтка на нашето бедно население, сѣ живѣли и правятъ голѣми капитални, а нещастното население ронтае противъ държавата, че не вземала мѣрки, въобщо че не се справяла съ тѣзи търговци.

Същото може да се каже, г. г. народни представители, и по отношение на дребнитѣ домашни животни. Ако нѣкой отъ васъ купи днесъ една свиня угоена, трѣбва да плати за нея 4—5 хиляди лева. Вие я закаляте на салхана, но ви съобщаватъ съ една бележка, че купената отъ васъ ѝ заклана на салханата свиня има трихина. Вие най-напредъ не смѣете да я ядете, а освенъ това тя се конфискува. Какво сте виновили вие, човѣкъ неспециалистъ, когато сте дали 5 хиляди лева за една свиня и следъ два дена да не получите нищо свинята, што наритѣ? Нека претърпи загубата оня производителъ, който трѣбва да знае това и да подобри начинитѣ на развъждането на домашнитѣ животни. Защото, съ този законопроектъ ще се заставимъ отчасти и нашето население да обърне по-големо внимание на начина на развъждането на домашнитѣ животни, на начина на отхранването имъ, на тѣхната хигиена и т. н.

Г. г. народни представители! Повече нѣма да ви отскачамъ, защото много се говори по другитѣ законопроекти. Азъ ще моля този законопроектъ да се приеме по принципъ, да се изпрати въ комисията по Министерството на земледѣието и държавнитѣ имоти, където заедно съ комисията по Министерството на правосъдието, както каза г. Фаденхехтъ, да се направятъ известни необходими промѣни. Тогава този законопроектъ ще бъде единъ много важенъ и полезенъ законъ за нашата страна.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата на народниятъ представител г. Тончо Думановъ.

Т. Думановъ (д. ст): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ако вземамъ думата по този законопроектъ, то е защото имамъ голѣмото желание да се законодателствува системно, да се законодателствува здраво отъ едно Народно събрание, което има претенция да бъде едно отъ най-интелигентнитѣ събрания. Настоящиятъ законопроектъ, споредъ мене — както г. Фаденхехтъ изказа това мнение — неправилно е внесенъ отъ г. министра на земледѣието, и Народното събрание, което е законодателство, има дълга да го отнесе тамъ, където е мѣстото му, а именно въ закона за задълженията и договоритѣ.

Какво представлява въ сжщностъ, г. г. народни представители, този законопроектъ? Той не е единъ законъ административенъ, а е единъ чисто съдебенъ законъ; той нѣма да бъде прилаганъ отъ административнитѣ органи, на Министерството на земледѣието, а ще бъде прилаганъ изключително отъ съдебнитѣ органи. Този законопроектъ се занимава съ юридическитѣ послѣствия отъ юридически сдѣлки, сключени при покупко-продажба на домашни животни; като така той е единъ законъ чисто граждански, съдебенъ, а не административенъ. И за да

има единство въ нашето законодателство, тоя законопроектъ трѣбва непременно да бъде отнесенъ тамъ, където му е мѣстото — въ закона за задълженията и договоритѣ. Та, казвамъ, какво представлява този законопроектъ по отношение на закона за задълженията и договоритѣ? Азъ не съмъ напълно съгласенъ съ г. Фаденхехтъ, че този законопроектъ отмѣнявалъ нѣкои постановления отъ закона за задълженията и договоритѣ. Тъкмо обратното — този законопроектъ иде да допълни известни празнини и непълноти въ закона за задълженията и договоритѣ.

Принципътъ за обезщетяване на купувача поради скрити недостатѣци въ продадената вещь, движима или недвижима, безразлично, е достатъчно добре развитъ въ нашия законъ за задълженията и договоритѣ. Сжщото това е направено и по отношение на животнитѣ, обаче по отношение на тѣхъ е оставена една празнота, която се състои въ следното. Споредъ чл. 275 отъ закона за задълженията и договоритѣ, срокътъ за предиявяване на иска за унищожение продажбата, поради скрити недостатѣци, съ недвижимитѣ имоти е определенъ на една година, за движимитѣ вещи е определенъ на единъ месецъ, а за добитѣка — само на 8 дни. Този срокъ, безспорно недостатѣченъ, сега е внесенъ законопроектъ се увеличава.

Но това, което бѣше празнота въ закона и на което азъ искамъ да се спра, то е въ последната алинея на чл. 275, която гласи така: (Чете) „Искътъ за унищожение продажнитѣ на животни се допуца само за определенитѣ отъ закона или отъ мѣстнитѣ обичай недостатѣци“. Какво значи това? Това значи, че законътъ за задълженията и договоритѣ признава, че само поради строго определенитѣ недостатѣци въ животнитѣ, болести или пороци, може да се допуца унищожение на продажбата, обаче списъкътъ на тѣзи болести или недостатѣци не бѣше определенъ въ самия законъ. По-малко, както е известно, той не е определенъ и въ нѣкои мѣстни обичаи, тази празнота досега съставяше голѣми затруднения за сждилищата и голѣми спънки за населението, което никога не бѣше сигурно, че поради известни недостатѣци или известни болести на дадено животно сждѣтъ до сметне продажбата за недействителна. Законопроектътъ иде да попълни именно тази празнота — да посочи недостатѣцитѣ, болеститѣ и пороцитѣ изчерпателно, за да знае и купувачътъ и продавачътъ, за да знае и сждѣтъ точно въ какви случаи продажбата на животни може да бъде отмѣнена.

При туй положение, г. г. народни представители, за мене е съвършено ясно, че въ случая въпросътъ се касае чисто и просто да бъде попълнена последната алинея на чл. 275 отъ закона за задълженията и договоритѣ, по-малко той не е така окончателно изчерпателенъ, както трѣбва да бъде. Попълването на тази алинея може да се извърши съ чл. 1 отъ законопроекта, който днесъ ни се предлага, въ който членъ сж изброени болеститѣ и пороцитѣ, поради които може да се иска унищожение на продажбата, и въ който членъ сж посочени и сроковетѣ, въ които искътъ за унищожение на продажбата може да бъде предявенъ. Съ това, г. г. народни представители, всичката работа се свършва, безъ да има нужда да се прави специаленъ законъ. Защото всичкитѣ други постановления въ този законопроектъ не сж нищо друго освенъ буквалесъ пренесъ на съществуващи вече постановления въ закона за задълженията и договоритѣ.

При това положение, азъ мисля, че на Народното събрание не остава друго, освенъ да изведе въпроса отъ това положение, въ което той неправилно е внесенъ, и да отнесемъ този законопроектъ тамъ, където трѣбва да бъде отнесенъ — въ закона за задълженията и договоритѣ. Практически азъ мисля, че много лесно може да се излѣзе отъ това положение по следния начинъ. Заглавието на законопроекта, съ съгласието на г. министра на земледѣието, да бъде измѣнено въ смисълъ „законъ за измѣнение и допълнение на закона за задълженията и договоритѣ“. Туй измѣнение да стане още при приемането на законопроекта по принципъ, т. е. на първо, четене. Заедно съ това Събранието да постанови законопроектътъ да бъде изпратенъ въ комисията по Министерството на правосъдието, а не въ оная по Министерството на земледѣието и държавнитѣ имоти, която комисия може, както предложи г. Фаденхехтъ, съвмѣстно съ комисията по Министерството на земледѣието, да го проучи и да го измѣни тѣй, както е необходимо, за да бъде той действително едно допълнение къмъ закона за задълженията и договоритѣ.

Г. г. народни представители! Тъзи отъ васъ, които сж юристи, които знаятъ до какъвъ редъ се докара положението въ нашитѣ сѣдебни закони въ последнитѣ три години, че въ едно сѣдленище, за да се напише едно решение отъ една страница, половината трѣбва да бѣде цитати отъ закони съ километрически наименования, цитати на закони за бюджети и пр. и пр., за всички тѣхъ, казвайтъ, е много ясно колко е необходимо да се направи това, което азъ предлагамъ; за да бѣде напето законодателство действително, както казахъ, здраво, целесъобразно и системно.

Прочее, азъ правя предложение да се измѣни заглавнето на законопроекта, като стане „законопроектъ за измѣнение и допълнение на закона за задълженията и договоритѣ“, и, като се приеме на първо четене, да се изпрати въ комисията по Министерството на правосъдието.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Цочо Братановъ.

Ц. Братановъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Търговията на добитѣкъ у насъ е една отъ важнитѣ стопански прояви на нашия животъ. Още отъ турско време нашиятъ народъ е вършилъ най-разнообразна търговия както съ Цариградъ, така и съ околнитѣ наши държави. Освенъ това, въ вътрешния пазаръ на нашия стопански, земеделски животъ търговията съ добитѣкъ е заемала винаги едно видно мѣсто. Вие ще видите и днесъ навсѣгжде изъ нашитѣ села да сноватъ разни джамбазии, да споватъ разни хора, които се занимаватъ изключително съ покупки и продажби на различни видове добитѣкъ у насъ. Преди години условията, при които ставаха тѣзи покупки-продажби, бѣха съвършено други отъ условията, при които ставатъ днесъ. Войнитѣ както повлияха за израждането и заболѣването на човѣчеството, така повлияха и за голѣмитѣ израждания и заболѣвания на нашия добитѣкъ. Тѣ изтощиха добитѣка, затуй защото и той трѣбваше да вземе наравно участие заедно съ хората въ всички оубни негодни, които сж неизбежни въ време на война. Освенъ това, въ нашето стопанство става единъ преломъ, става едно измѣнение. Нашитѣ пасища се намалаватъ, площта на фуража тоже се намалаява и храната за добитѣка става оскѣдна. И днесъ, когато става търговия съ добитѣкъ, голѣмата частъ отъ този добитѣкъ е или боленъ или негоденъ и, веледствие на това, ние имаме създадено едно положение, че на практика, въ действителностъ както става, вие не намирате ежедневно на нашитѣ пазари въ всѣко едно село разправии, че купувачътъ билъ излъганъ или измаменъ при покупко-продажбата на добитѣкъ. Въ нашитѣ пазари така нареченитѣ джамбазии, украшенето на сѣрпазиритѣ, играятъ една голѣма роля въ размѣната на добитѣкъ. Този занаятъ, който тѣ сж наследили отъ дѣдитѣ си, го практикуватъ много майсторски. Азъ ще ви приведа само единъ типиченъ случай отъ Плевенския пазаръ. Отива единъ старецъ отъ с. Николаево на пазара, продава си кобилата и заръчва за идущия пазаръ да му докаратъ една млада кобила. Циганитѣ я подстриватъ, болятсватъ, изпийлаватъ ѝ жбитѣ и на другия пазаръ му продаватъ сжщата кобила съ юсте дори. Като я завежда въ къщи, вкарва я въ оборъ и кончето, което била добила, започва да бозае. Той остава като гръмнатъ. (Смѣхъ) Подобни случки въ търговията на джамбазитѣ сж нѣщо обикновено. Днесъ, казвамъ, при такова едно положение, трѣбва да се намѣри модусъ и трѣбва непременно да има едно законодателство, което да урежда фактическия разправии, фактическия спорове между купувателитѣ и продавателитѣ. Въ нашия животъ, действително, има създадена една практика, и мене ме интересува повече това, което е въ живота и което на практика може да се приложи, отколкото онова, което може да се съчетае като правило или като законъ. Днесъ даже сжществува това, че когато се пазари единъ добитѣкъ, казва се: съ кусуръ или безъ кусуръ ти го продавамъ; и се уговарва: съ кусуръ толкова печалба, безъ кусуръ толкова печалба. И даже създадени сж вече начини на споразумение и на отстъпване. Но това не може да продължава дълго, тъй като то внася една анархия въ нашата търговия на добитѣкъ.

Г. г. народни представители! Нека се помъчимъ да си представимъ каква картина ще настане верѣлъ продавачитѣ и купувачитѣ на добитѣкъ, ако законопроектътъ, тъй, както е предложень, тъй, както е написанъ, се приеме и приложи въ нашата действителностъ. Моето мнение е, че ще настане цѣлъ хаосъ. Никой не ще смѣе да купи,

никой не ще смѣе да продаде, защото въ тоя законопроектъ сж предвидени различни болести. Ниго тоя, който продава, ниго тоя, който купува, познава тия болести. Материята на законопроекта е много обширна. Г. Кормановъ ви приведе единъ случай. Хиляди такива случаи може да има въ живота. Азъ смѣтамъ, че законопроектътъ, който е така необходимъ, трѣбва да се пригоди да бѣде излъганимъ въ нашия животъ. Законъ, който пѣма да се излъгивава, пѣма смисълъ. Най-голѣмото нещастие за прилагането на тоя законопроектъ като стане законъ е, че ние нѣмаме оубни органи, които да определятъ болеститѣ. Въ нашата държава ветеринарната служба е много лошо застъпена. Въ колбнитѣ, където се продаватъ овцетѣ и козитѣ, кой е оня, който ще може да определи кои овце сж болни и кои не сж? Предвижда се една комисия; тази комисия ще бѣде претрудиана. Споредъ менъ, даже при всѣки пазаръ би трѣбвало да има специална комисия, която да разрешава тѣзи спорове. Единъ така да се каже невъобразимъ хаосъ може да настане, защото — имайте предъ видъ и това — единъ, който купува едно добиче, следъ като го храни нѣколко дни и не му хареса, веднага ще подаде заявление по силата на чл. 1 отъ законопроекта и ще иска повръщане. Това е нѣщо обикновено, защото въ пазарницитѣ става надлъгване. Но, въпрѣки всичко това, азъ смѣтамъ, че законопроектътъ непременно трѣбва да се приеме, за да се уреди едно положение, по което повече не може да се чака. Дали законопроектътъ трѣбва да се приеме измѣненъ и допълненъ въ тази форма, въ която преждеговорившитѣ оратори искатъ да го приематъ, или въ тая форма, въ която той е предложень отъ г. министра на земеделството, за мене това не е важно, но той трѣбва да се приеме. Въ комисията ще трѣбва да се намѣриятъ всички оубни практически мѣрки, които биха спомогнали за приложението на такъвъ единъ законъ. Азъ смѣтамъ, че между единитѣ крайни на лѣво, комунистичѣ, и другитѣ крайни на дѣсно не може да има различни мнения, щомъ се касае въпросътъ за прокарването на единъ такъвъ добъръ законопроектъ, мѣрките въ който сж чисто научни. Азъ смѣтамъ, че законопроектътъ трѣбва да се приеме, като въ комисията се направятъ нужнитѣ поправки въ него, за да излѣзе единъ пълень и целесъобразенъ законъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Имаме да разгледаме тукъ единъ законопроектъ, който, както всички преждеговоривши казаша — нѣма тукъ народенъ представителъ, който да бѣде на друго мнение — трѣбва да бѣде гласуванъ. Ако азъ вземамъ думата следъ авторитетното мнение на уважавания отъ всички ни г. д-ръ Йосифъ Фаленхехтъ, то е, за да се възползувамъ отъ неговото авторитетно предложение, което, вѣрвамъ, ще бѣде прието отъ всички ни — законопроектътъ да бѣде препратень въ комисията — и да изкажа нѣколко бележки, които да се взематъ подъ внимание отъ сжщата комисия. Тѣзи бележки сж резултатъ отъ опыта, който имамъ като човѣкъ, изхождащъ отъ селска срѣда, като човѣкъ живѣлъ съ теглата и разбиранията на тия, които искаме да покровителствуваме съ настоящия законопроектъ.

Настоящиятъ законопроектъ има двояка целъ. Първата целъ е, държавата, чрезъ настоящия законопроектъ да дойде на помощъ на ония, които изпадатъ въ едно действително безпомощно положение, които следъ като цѣлъ животъ сж работили, за да могатъ да попълнятъ своя стопански инвентаръ съ едно добиче, се виждатъ жертва на мошенничествата и на хитринитѣ на хора, които сж се специализирали въ начинитѣ на изамама, които г. Братановъ илюстрира по единъ отличенъ маниеръ. Г. г. народни представители! Когато въ отчета, който имаме да дадемъ сега предъ вашитѣ избиратели, се упомена и за тази законодателна мѣрка, която, за съжаление, много малко мѣсто заема въ вниманието на мнозина наши колеги като една брънка отъ всички ония системни, последователни мѣроприятия, които правителството възнамѣрява да вземе, като една брънка отъ всички мѣрки, които правителството отъ 9 юний досега взема, за да дойде на помощъ на земеделското население, избирателитѣ, слушателитѣ въ събранията проявиха къмъ тоя законопроектъ единъ интересъ по-голѣмъ, отколкото ние бихме могли да си представимъ. И сега, когато обсъждаме този

законопроектът и когато комисията ще трябва да го разгледа във подробности, ние сме длъжни обезпечено да вземем под внимание единъ въпрос — въпроса да се покровителствува земеделското население против хищничеството на тѣзи изпечени търговци на добитък, които особено следъ войната сѣ плъзнали навредъ изъ села, по пазарни и пазари, и които, за голѣмо нещастие, се рекрутиратъ отъ най-поковарената частъ на земеделското население, отъ които едини, испитали неуспѣхъ въ известни запаяти въ село, други, опитаали щастието си въ земеделство, и тамъ не успѣли, предаватъ се на търговия на добитъкъ пдъ името джамбази. Нашитѣ хора въ селата проявяватъ голѣмъ интересъ къмъ този законопроектъ и поставятъ въпроса така: „Вие казвате, че следъ изтичане на срока, който въ чл. 272 или чл. 276 отъ закона за задълженията и договоритѣ е 8-дневенъ, а съ новия законопроектъ се прави до 90 дни, ние имаме право да искаме унищожението на сключения договоръ за покупки-продажи. Но ние ви питаме: следъ изтичането на този срокъ, къде ще можемъ ние да подиримъ действително, реалното обезщетение на олази загуба, която сме претърпѣли, като сме станали жертва на недобросъвестни търговци или джамбази? Защото фактитѣ говорятъ, г-да, че джамбазитѣ сѣ обикновено хора съ лошо материално състояние.

Нѣкой отъ говориститѣ: Цигани.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. ст.): Азъ ще допълня примѣра, доста духовито казанъ отъ г. Братанова, и съ следния действителенъ случай. Единъ беденъ селянинъ си продава добитъка на пазара на гара Тръмбешъ и иска 10 хиляди лева. Никой не му дава повече отъ 8 хиляди лева. Двама се уговарятъ и поставятъ като купувачъ единъ джамбазинъ съ абсолютно никакво материално състояние, единъ поковаренъ чевѣкъ, който постоянно снова по пазара. Джамбазинтъ му казва: „Никой не ти дава повече отъ 8 хиляди лева, азъ ти предлагамъ 10 хиляди лева, обаче сумата ще се плати въ такъвъ и такъвъ срокъ“. Съгласи се. При изтичането на срока нещастниятъ селянинъ отъ своето село отива да си търси сумата, обаче оказва се, че този приятелъ е отдавна ликвидиралъ съ този добитъкъ и нѣма налице абсолютно никакъвъ имотъ, който да му се вземе ерещу сумата.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): Той е билъ много простъ селянинъ, като е продавалъ на вересия.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. ст.): Ако, г. г. народни представители, за най-обикновена търговия ние искаме една гаранция отъ страна на ония, които я упражнява; ако ние искаме за най-дребния чиновникъ, за най-дребния занаятчия, за най-дребния търговецъ да представи най-елементарното нѣщо — едно удостоверение, че е честенъ гражданинъ, че не е осмъжданъ — азъ считамъ, че когато се регулира тази материя по единъ такъвъ обширенъ начинъ — дали това ще бъде съ допълнение на съответния членъ отъ закона за задълженията и договоритѣ или въ специаленъ законъ не е важно — считамъ, че не можемъ да оставимъ безъ внимание и това положение, което съществува — пълна липса на контролъ върху търговцитѣ на добитъкъ. Не може да търгува съ добитъкъ и да упражнява запятнето джамбазинъ оизи, който преди всичко не е единъ честенъ и почтливъ човѣкъ. И азъ мисля, че положението на търговцитѣ на добитъкъ трябва да бъде уявено. Въ закона ще трябва да бъде предвидено поне търговцитѣ на добитъкъ да бъдатъ снабдени съ удостоверение за честностъ, да има удостоверение отъ прокурора, че не е осмъжданъ. Това, което ми казаха като идея въ селата, то е, да се иска — предъ видъ на всичко онова, което стана съ четири години насамъ, предъ видъ на всички оѣзи мошенничества, които се вършатъ отъ джамбазитѣ — да се наложи на тѣзи хора да представятъ една гаранция, за да могатъ да се занимаватъ съ търговия на добитъкъ. Г. г. народни представители! Азъ не съмъ партизанитъ на кошрачето на чуждитѣ законодателства. Ние сме селски народъ, съ свой специаленъ селски битъ, ние си имаме своя българска култура и азъ мисля, че когато правимъ закони, като държимъ смѣтка за чуждитѣ законодателства, да не ги копираме слѣпешката. Затова трябва да предвидимъ въ закона нѣща, които да отговарятъ на условията, при които е поставенъ да живѣе нашитъ селянинъ, за когото вториятъ бранитѣ на неговото селско стопанство е скотовѣдството.

Азъ съжалявамъ, че нѣма тукъ г. министра на правосъдието, за да си вземе бележка и отъ още една идея, която съществува по селата и която ще изтъкна по поводъ на настоящия законопроектъ. Въ село казватъ: „Ако ми вземешъ добитчето, по-хубаво да ми теглишъ куршума“. И ние стоимъ съ скръстени рѣце предъ този голѣмъ очебиющъ фактъ, че всеки денъ се вършатъ кражби на добитъкъ по селата. Действително, бившето правителство прокара законъ за ограничаване кражбитѣ и грабежитѣ. Тамъ мѣрката за неотклонение е затворъ, обаче азъ я считамъ за свършено недостатъчна. Въ селата казватъ: ние ще трябва да ценитѣ инвентара на селянина, добитчето му, не по-малко стоклото живота на селянина. Ето защо азъ считамъ, че кражбата на добитъка ще трябва да бъде таксувана като квалифицирана кражба и наказанието, което се предвижда за кражбата на добитъкъ, да бъде още по-ефикасно. Въ всеки котило, въ всеки престъпно ядро на хора, който грабятъ добитъка отъ селата, ще видите, че въ центъра се намира единъ джамбазинъ отъ тина на ония, които ви обрисова г. Братановъ.

Правната страна на въпроса се добре очерта отъ г. Фаденхота, но азъ считамъ, че тѣзи бележки, които направихъ, сѣ необходими и моля комисиятъ по Министерството на правосъдието и Министерството на земеделството, които ще разглеждатъ този законопроектъ, да взематъ подъ внимание и тѣзи бележки, за да може най-сетне този голѣмъ въпросъ, гарантиране сигурността на добитъка на нашия селянинъ, който го много вълнува, да бъде правилно и основно разрешенъ. Нека, г. г. народни представители, да докажемъ, че партията, която носи името на земеделското съсловие, нѣма тя само патентъ да се грижи за неговитѣ интереси. Нека чрезъ редицата мѣроприятия, които правителството взема отъ 9 юний насамъ, и чрезъ законодателнитѣ мѣроприятия, които се слагатъ за разглеждане тукъ, да дадемъ доказателства, че първиятъ дългъ, който си поставя правителството и Камарата, то е да дадатъ всичката своя подкрѣпка на оnyi голѣмъ бранитѣ отъ народното стопанство, който иде втори по редъ следъ земеделството въ нашата страна — скотовѣдството.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Понеже часътъ е 20, би трябвало да заключимъ заседанието, но тъй като има записанъ само единъ ораторъ, председателството моли да продължимъ заседанието, докато свършимъ съ законопроекта.

С. Костурковъ (д. ст.): И министърътъ може да говори и заседанието ще продължи много късно. Да се вдигне.

Обяждатъ се: Да остане за утре.

С. Костурковъ (д. ст.): Петъ часа стоимъ тукъ непрекъснато.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Тогавъ ще заключимъ заседанието.

Преди да ви предложа дневенъ редъ за следующето заседание, г. г. народни представители, ще ви съобща, че е внесено законодателно предложение, подписано отъ нужното число народни представители, за измѣнение забележката на чл. 1 въ закона за допълнителенъ навънбюджетенъ (свѣрхсметенъ) кредитъ къмъ бюджетитѣ за финансовата 1921/1922 г. на обща сума 364.865.054 л. Касас се въпросътъ за увеличение дневнитѣ пари на народнитѣ представители. Съгласно правилника, това предложение ще се отлечатъ, ще се раздаде на г. г. народнитѣ представители и ще се постави на дневенъ редъ.

Сега, по дневния редъ. Председателството предлага и моли народното представителство да приеме следния дневенъ редъ:

1. Трето четене законопроекта за възстановяване на защитата предъ съдилищата;
2. Второ четене законопроекта за облагане захарята съ мито;
3. Първо четене законопроекта за Българската народна банка;
4. Първо четене законопроекта за санитарно-ветеринарната служба;
5. Проверка на избори и
6. Първо четене законопроекта за отмѣнение закона за допитване до народа за виновността на министритѣ отъ кабинетъ Иванъ Ев. Гешовъ и др.

Нъкой отъ сговориститѣ: Като първа точка трѣбва да бѣде продължение дебатитѣ по настоящия законопроектъ.

С. Костурковъ (д. сг): Следъ законопроектитѣ на трето четене да се постави продължение на дебатитѣ по настоящия законопроектъ.

А. Минковъ (д. сг): Искамъ думата по дневния редъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Имате думата.

А. Минковъ (д. сг): Ще моля председателството да се съгласи, щото въ дневния редъ да се постави като последна точка разглеждането на законопроекта за Българската народна банка, защото той е доста важенъ и ще трѣбва да се проучи, а до утре не ще можемъ да се подготвимъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата г. Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Азъ смятамъ, че не трѣбва да се прережда дневниятъ редъ. Като първа точка ще трѣбва

да се постави продължение на разискванията по този законопроектъ — той трѣбва да мине. На втора и трета точки да бѣдатъ законопроектитѣ на трето и второ четене — тѣ трѣбва да минатъ — и тогава да почнемъ по принципъ дебатитѣ по законопроекта за Народната банка. Моля председателството да не се прережда дневния редъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Ще гласуваме дневния редъ съ оная добавка, която се направи — продължение дебатитѣ по настоящия законопроектъ като първа точка. Ония г. г. народни представители, които приематъ така предложенния дневенъ редъ за следующето заседание, моля, да вдигнатъ рѣка. Върнишечки, Събранияето приема.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Кога ще е заседанието?

Председателстващъ Н. Найденовъ: Съгласно правилника, утре ще имаме заседание.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 10 м.)

Председателъ: **Д-ръ Т. КУЛЕВЪ**

Подпредседателъ: **Н. НАЙДЕНОВЪ**

Секретаръ: **Т. КОЖУХАРОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народнитѣ представители: Иванъ Каравлудовъ, Петко Найденовъ, Апостолъ Урумовъ, Хасанъ Бояджиевъ, Коста Лучевъ, Нелѣнчо Топаловъ, Проданъ Поповъ, Лачо Нелѣнковъ, Григоръ Чешмеджиевъ, Христо Бачевъ и Георги Юртовъ	430	Законопроекти: 1) за общественитѣ осигуровки (Първо четене — продължение разискванията и приемане)	430
Питания: 1) отъ народния представител Николай Петрипи къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве (Съобщение)	439	2) за облагане захарта съ мито (Първо четене)	453
2) отъ народния представител Иванъ Симеоновъ къмъ министъръ-председателя и министра на финанситѣ (Съобщение)	439	3) за възстановяване на защитата предъ сѣдмичищата (Първо и второ четене)	453
Предложение за отгѣнение на решението за одобрение височайшия указъ № 144 отъ 11 септември 1920 г., утвърдено съ указъ № 161 отъ 28 октомври 1920 г. — относно присъединяето на Софийската духовна семинария въ Рилския манастиръ (Съобщение)	439	4) за скрититѣ недостатѣци при покупко-продажбата на домашнитѣ животни (Първо четене — разискване)	456
		5) за пазѣнение забележката на чл. 1 въ закона за допълнителенъ извънбюджетенъ (свърхемѣтенъ) кредитъ къмъ бюджета за финансовата 1921/1922 г. на обща сума 364.865.054 — относително увеличение дневнитѣ пари на народнитѣ представители (Предложение на парламентарната група на Демократическия сговоръ и др.) (Съобщение)	460
		Дневенъ редъ за следующето заседание	460